

Δοκίμια Οικονομικής Πολιτικής

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ:

ΚΟΣΤΟΣ, ΠΟΙΟΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΑΠΟΔΟΣΗ

Πάνος Πασιαρδής

Πάρις Νεάρχου

Νεοφύτα Έμπορα

Αρ. 01-04

Φεβρουάριος 2004

Τα Οικονομικά της Παιδείας στην Κύπρο: Κόστος, Ποιοτικά Χαρακτηριστικά και Απόδοση

Πάνος Πασιαρδής Πάρις Νεάρχου Νεοφύτα Έμπορα

Περίληψη

Στην παρούσα μελέτη παραθέτουμε διάφορα στοιχεία που αφορούν στις δαπάνες και την απόδοση της παιδείας στην Κύπρο και άλλες χώρες της ΕΕ. Αυτό επιτρέπει να εξαχθούν κάποια συμπεράσματα για την αποτελεσματικότητα της παιδείας στην Κύπρο σε σχέση με τις χώρες αυτές.

Όσον αφορά στις δαπάνες, η Κύπρος παρουσιάζεται να έχει συνολικά την ψηλότερη δαπάνη το 1999, κυρίως λόγω της μεγάλης ιδιωτικής δαπάνης για φοίτηση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η δημόσια δαπάνη ως ποσοστό του ΑΕΠ προσεγγίζει το μέσο όρο της ΕΕ, αν και η δαπάνη ανά μαθητή/φοιτητή είναι χαμηλότερη. Η Κύπρος ξεχωρίζει από τις υπόλοιπες χώρες για το πολύ χαμηλό ποσοστό της δημόσιας δαπάνης που κατανέμεται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, καθώς και το πολύ μεγάλο ποσοστό που κατανέμεται για τους μισθούς των εκπαιδευτικών στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Επιπλέον, οι μισθοί αυτοί παρουσιάζονται να είναι από τους ψηλότερους στην Ευρώπη.

Όσον αφορά στην απόδοση της παιδείας, οι μαθητές της Κύπρου που βρίσκονται στη 2^η τάξη του Γυμνασίου σημείωσαν τις χαμηλότερες επιδόσεις σε διεθνείς εξετάσεις μαθηματικών και επιστήμης. Η συμμετοχή των Κυπρίων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι ιδιαίτερα ψηλή. Τέλος, φαίνεται ότι στην Κύπρο, γενικά, τα άτομα με περισσότερη μόρφωση αμείβονται ψηλότερα από τα άτομα με λιγότερη μόρφωση, σε διαφορετικό βαθμό όμως οι άνδρες από τις γυναίκες, και οι εργαζόμενοι στο δημόσιο τομέα από τους εργαζόμενους στον ιδιωτικό.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	2
2. ΤΟ ΚΟΣΤΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ.....	5
2.1 Συνολικές Δαπάνες	5
2.2 Δημόσιες Δαπάνες	8
2.3 Κατανομή των Δημοσίων Δαπανών	13
2.4 Αμοιβές Εκπαιδευτικών	15
2.5 Ιδιωτικές Δαπάνες	19
2.6 Το Κόστος της Παιδείας στην Κύπρο: Ανακεφαλαίωση	22
3. ΠΟΙΟΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΑΠΟΔΟΣΗ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ	23
3.1 Ποιοτικά Χαρακτηριστικά.....	23
3.2 Επίδοση Μαθητών σε Διεθνείς Εξετάσεις	27
3.3 Συμμετοχή στην Εκπαίδευση	32
3.4 Αποδόσεις στην Αγορά Εργασίας	35
4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	41
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.....	46

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων με φοίτηση σε κάποιο εκπαιδευτικό σύστημα είναι αναπόσπαστο μέρος της ζωής σχεδόν όλων των ανθρώπων σήμερα. Τόσο στις αναπτυγμένες όσο και τις αναπτυσσόμενες χώρες είναι αναμενόμενο ότι κάθε άτομο θα λάβει κάποιας μορφής εκπαίδευση για κάποιο χρονικό διάστημα ανάμεσα στις ηλικίες των 5 με 16 ετών. Για πολλούς, ιδιαίτερα στις αναπτυγμένες χώρες, η αναμενόμενη εκπαίδευση μπορεί να διαρκέσει για ακόμη περισσότερα χρόνια.

Την ευθύνη για το περιεχόμενο της παιδείας σε μια χώρα αναλαμβάνει συνήθως το ίδιο το κράτος, μέσω του σχεδιασμού και ελέγχου του εκπαιδευτικού συστήματος. Το κράτος συμμετέχει στην παροχή εκπαιδευτικών υπηρεσιών με την οργάνωση και λειτουργία δημόσιων σχολών, ενώ ταυτόχρονα καθορίζει το πλαίσιο λειτουργίας των ιδιωτικών. Η σημασία αυτή που δείχνουν τα κράτη για την εκπαίδευση των πολιτών τους δεν είναι τυχαία, αλλά αντικατοπτρίζει την αναγνώριση των ευεργετικών επιπτώσεων που αυτή έχει για τους πολίτες τους ατομικά, αλλά και συλλογικά για την κοινωνία.

Από τη σκοπιά της οικονομικής θεωρίας, η συμμετοχή του ατόμου στην εκπαιδευτική διαδικασία θεωρείται ότι έχει δύο διαστάσεις: την κατανάλωση και την επένδυση. Δηλαδή, από τη μια αναγνωρίζεται ότι το άτομο ενδεχομένως απολαμβάνει την εμπειρία της μάθησης ως καταναλωτής, και από την άλλη, ότι προσβλέπει σε μελλοντικά οφέλη από την αξιοποίηση των γνώσεων και δεξιοτήτων ως εργαζόμενος. Οι αποδόσεις από την επένδυση στην παιδεία μπορεί να είναι χρηματικές, όπως για παράδειγμα οι απολαβές που έχει το άτομο προσφέροντας υπηρεσίες στην αγορά εργασίας που στηρίζονται στις γνώσεις και δεξιότητες που απέκτησε - το ανθρώπινο του κεφάλαιο¹. Ταυτόχρονα, ένα άτομο που επενδύει στην εκπαίδευσή του μπορεί να έχει και μη χρηματικά οφέλη, όπως είναι, για παράδειγμα, η δυνατότητά του να προσφέρει στον εαυτό του και στην οικογένειά του μια ποιοτικά ανώτερη ζωή, ως αποτέλεσμα των γνώσεων που απέκτησε. Ακόμη, ένα άτομο μπορεί να αντλεί ικανοποίηση και από τη δυνατότητα που του παρέχει η μόρφωση για κριτική σκέψη και αισθητική.

---

¹ Σε αυτή την περίπτωση ο όρος 'ανθρώπινο κεφάλαιο' δικαιολογείται καθώς αυτές οι γνώσεις και δεξιότητες αποτελούν εισροή στην παραγωγική διαδικασία.

Πέρα από τα οφέλη που προκύπτουν άμεσα για το άτομο, υπάρχουν και οφέλη που προκύπτουν για ολόκληρη την κοινωνία. Τέτοιες θετικές επιδράσεις που αντανακλούν όχι μόνο στο άτομο που εκπαιδεύεται αλλά και στην κοινωνία γενικότερα είναι, για παράδειγμα, το ότι ένα μορφωμένο άτομο με τις γνώσεις και δεξιότητές του στηρίζει και καθοδηγεί άλλους. Επίσης, ένα ψηλά εκπαιδευμένο άτομο με το δυναμισμό και την ευελιξία του βοηθά στην αφομοίωση τεχνολογικών αλλαγών που έχουν ευρύτερο όφελος για ολόκληρη την κοινωνία. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό σήμερα όπου οι οικονομίες στηρίζονται στην ψηλή τεχνολογία και τη διαχείριση της γνώσης, και που χαρακτηρίζονται από αλματώδεις αλλαγές. Ακόμα, η ύπαρξη πολιτών με έντονη κριτική σκέψη υποβοηθά στην καλύτερη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος και μιας δυναμικής κοινωνίας.

Τα οφέλη που προκύπτουν για ολόκληρη την κοινωνία από τη μόρφωση ενός ατόμου, συνήθως δεν είναι κίνητρο για το άτομο να επιδιώξει την όσο το δυνατό μεγαλύτερη εκπαίδευσή του. Για αυτό χαρακτηρίζονται ως 'εξωτερικότητες'. Η ύπαρξη θετικών εξωτερικοτήτων της επένδυσης σε ανθρώπινο κεφαλαίο είναι ένας λόγος που τα κράτη (α) έχουν θεσμοθετήσει την υποχρεωτική φοίτηση μέχρι κάποια βαθμίδα, και (β) ο πιο βασικός λόγος που επιχορηγούν την εκπαίδευση των πολιτών τους, ώστε να δαπανώνται για την παιδεία περισσότερα από όσο οι ιδιώτες θα δαπανούσαν από μόνοι τους στην ελεύθερη αγορά.²

Δεδομένης της σημασίας που έχει για μια χώρα η παιδεία για την ευημερία των πολιτών της, είναι σημαντικό να βελτιώνεται συνεχώς η *αποδοτικότητα* του εκπαιδευτικού της συστήματος, δηλαδή το πόσο καλά πετυχαίνει τους στόχους που έχει θέσει για το άτομο και την κοινωνία. Επιπλέον, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η εξέταση της *αποτελεσματικότητας* του εκπαιδευτικού συστήματος, δηλαδή της σχέσης μεταξύ της απόδοσης από τη μια, και του κόστους της παιδείας από την άλλη.

---

² Για το άτομο, η επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο έχει κόστος, το οποίο ισούται με το κόστος της φοίτησης, συν το κόστος ευκαιρίας, που στην περίπτωση αυτή είναι το εισόδημα που θα έπαιρνε αν κατά τη διάρκεια της φοίτησής του εργαζόταν, και η ενδεχόμενη διαφορά μεταξύ του (μειωμένου) μισθού στα πρώτα χρόνια εργοδότησης του μετά το πέρας των σπουδών σε σχέση με το μισθό που θα έπαιρνε αν ξεκινούσε η εργοδότησή του τη στιγμή που ξεκινούσαν οι σπουδές του. Η απόφαση για το αν θα επενδύσει εξαρτάται από το κατά πόσο η αξία των προσδοκώμενων ωφελημάτων, χρηματικών ή μη, ξεπερνά το κόστος αυτής της επένδυσης.

Η επικρατούσα άποψη στην Κύπρο σήμερα είναι ότι στον τομέα της εκπαίδευσης παρουσιάζεται μια ικανοποιητική εικόνα. Η άποψη αυτή επηρεάζεται κυρίως από το γεγονός ότι το ποσοστό των Κυπρίων αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι σχετικά ψηλό. Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι να εξετάσει σε ποιο βαθμό η άποψη αυτή ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, παρουσιάζοντας στοιχεία που αντανakλούν τόσο στην απόδοση όσο και στην *αποτελεσματικότητα* του εκπαιδευτικού συστήματος στην Κύπρο. Η ανάλυση γίνεται κυρίως με σύγκριση της Κύπρου με άλλες χώρες, καθώς συγκρίνουμε τις δαπάνες και δείκτες απόδοσης της παιδείας στην Κύπρο με τα αντίστοιχα μεγέθη άλλων χωρών. Η διαχρονική αποτίμηση (η από χρόνο σε χρόνο αλλαγή) της αποτελεσματικότητας της παιδείας στην Κύπρο είναι περιορισμένη, επειδή δεν υπάρχουν επαρκή στοιχεία.

Η μελέτη είναι χωρισμένη σε δύο ενότητες:

- Στην πρώτη ενότητα παρουσιάζονται τα στοιχεία που αφορούν στις δαπάνες για την παιδεία στην Κύπρο και άλλες χώρες. Αυτό γίνεται για τις συνολικές δαπάνες, και ξεχωριστά για τις δημόσιες και τις ιδιωτικές. Για τις δημόσιες, πέρα από το ύψος τους εξετάζεται και ο τρόπος με τον οποίο κατανέμονται, ενώ γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στις απολαβές των εκπαιδευτικών. Η ανάλυση των ιδιωτικών δαπανών γίνεται τόσο στο συνολικό επίπεδο όσο και στο επίπεδο του ατόμου, χρησιμοποιώντας στοιχεία που προέρχονται από την Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών του 1996/97.
- Στη δεύτερη ενότητα παρουσιάζονται ποιοτικά χαρακτηριστικά και δείκτες απόδοσης της παιδείας. Συγκεκριμένα παρουσιάζονται οι επιδόσεις μαθητών σε τυποποιημένες εξετάσεις, ο βαθμός συμμετοχής στην εκπαίδευση, ιδιαίτερα στην τριτοβάθμια, και η σχέση του μορφωτικού επιπέδου με το ύψος των απολαβών στην αγορά εργασίας στην Κύπρο και άλλες χώρες. Ακολούθως, συγκρίνονται οι δαπάνες με την απόδοση στην Κύπρο και άλλες Ευρωπαϊκές χώρες για να εξαχθούν συμπεράσματα αναφορικά με την αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού μας συστήματος.

Η μελέτη ολοκληρώνεται με την παράθεση μερικών συμπερασμάτων πολιτικής.

2. ΤΟ ΚΟΣΤΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

2.1 Συνολικές Δαπάνες

Η διαχρονική πορεία των δαπανών για την παιδεία στην Κύπρο μεταξύ του 1975 και 1998 παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 1, σε εκατομμύρια Λίρες Κύπρου (ΛΚ), σε τρέχουσες τιμές. Στην περίπτωση της ιδιωτικής δαπάνης για την παιδεία παρουσιάζονται ξεχωριστά το μέρος που δαπανάται για σπουδές στην Κύπρο και το ποσό που δαπανάται για σπουδές στο εξωτερικό³.

Από το Διάγραμμα 1 φαίνεται ότι τόσο η δημόσια όσο και η ιδιωτική δαπάνη για την παιδεία στην Κύπρο ακολουθούν ανοδική πορεία σε όλη τη διάρκεια της περιόδου που εξετάζεται. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πορείας αυτής είναι η άνοδος του ρυθμού αύξησης της δημόσιας δαπάνης για την παιδεία μετά το 1990 σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια, και η απότομη αύξηση στο επίπεδο της ιδιωτικής δαπάνης για την παιδεία, που πραγματοποιείται στην Κύπρο μεταξύ του 1994 και 1995.

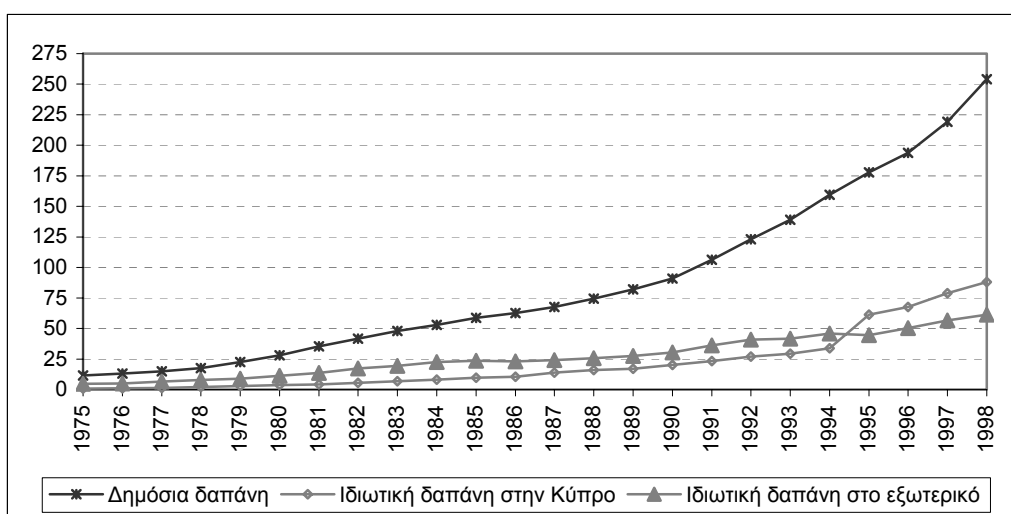
Επίσης, από το 1995 και μετά, η ιδιωτική δαπάνη για την παιδεία στην Κύπρο βρίσκεται σε ψηλότερο επίπεδο από την ιδιωτική δαπάνη για την παιδεία στο εξωτερικό, ενώ φαίνεται να αυξάνεται και με ψηλότερο ρυθμό. Ο λόγος της δημόσιας προς την ιδιωτική δαπάνη για την παιδεία την περίοδο που εξετάζεται κυμαίνεται γύρω στο 2 προς 1. Συγκεκριμένα, το 1975 ήταν 2,2 προς 1, καταλήγοντας στο 1,7 προς 1 το 1998.

Ένα πρώτο συμπέρασμα που εξάγεται από τα πιο πάνω στοιχεία σχετικά με τη δομή της ιδιωτικής δαπάνης για την παιδεία είναι ότι αυτή αφορά, κατά κύριο λόγο, δαπάνες για φοίτηση σε ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης του εξωτερικού.

---

³ Για την εκτίμηση των ιδιωτικών δαπανών που πραγματοποιούνται στην Κύπρο, χρησιμοποιούνται τα συνολικά έσοδα των ιδιωτικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Έτσι η εκτίμηση περιλαμβάνει τόσο τις δαπάνες των νοικοκυριών στα ιδιωτικά εκπαιδευτικά ιδρύματα σε όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης (εκτός από τα ιδρύματα συμπληρωματικής εκπαίδευσης), όσο και τις δαπάνες των ξένων φοιτητών στην Κύπρο. Η ιδιωτική δαπάνη που πραγματοποιείται στο εξωτερικό περιλαμβάνει το σύνολο του συναλλάγματος για το οποίο δόθηκε άδεια από την Κεντρική Τράπεζα να εξαχθεί για σκοπούς φοίτησης σε εκπαιδευτικά ιδρύματα του εξωτερικού. Στα ποσά για τη δημόσια δαπάνη, πέρα από αυτά που προέρχονται από το κράτος, περιλαμβάνονται ακόμα οι εισφορές των Συνδέσμων Γονέων και ξένη βοήθεια.

Διάγραμμα 1: Δημόσια και ιδιωτική δαπάνη για την παιδεία στην Κύπρο, 1975-1998
(σε εκ. ΛΚ, τρέχουσες τιμές)

Πηγή: Statistical Abstract 1999, table 12, σελ. 86

Σημ: Η δημόσια δαπάνη περιλαμβάνει το Σύνδεσμο Γονέων και την ξένη βοήθεια. Η ιδιωτική δαπάνη αποτελείται από τις ιδιωτικές δαπάνες στην Κύπρο και το εξωτερικό.

Πέρα από τη σύγκριση των δαπανών διαχρονικά, ενδιαφέρον παρουσιάζει η σύγκριση με άλλες χώρες. Στο Διάγραμμα 2 παρουσιάζονται οι δημόσιες και ιδιωτικές δαπάνες στην Κύπρο και σε άλλες χώρες της ΕΕ-15 (χώρες-μέλη της ΕΕ πριν τη διεύρυνση του 2004) κατά το 1999. Για σκοπούς σύγκρισης οι δαπάνες αυτές είναι εκφρασμένες ως ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ).

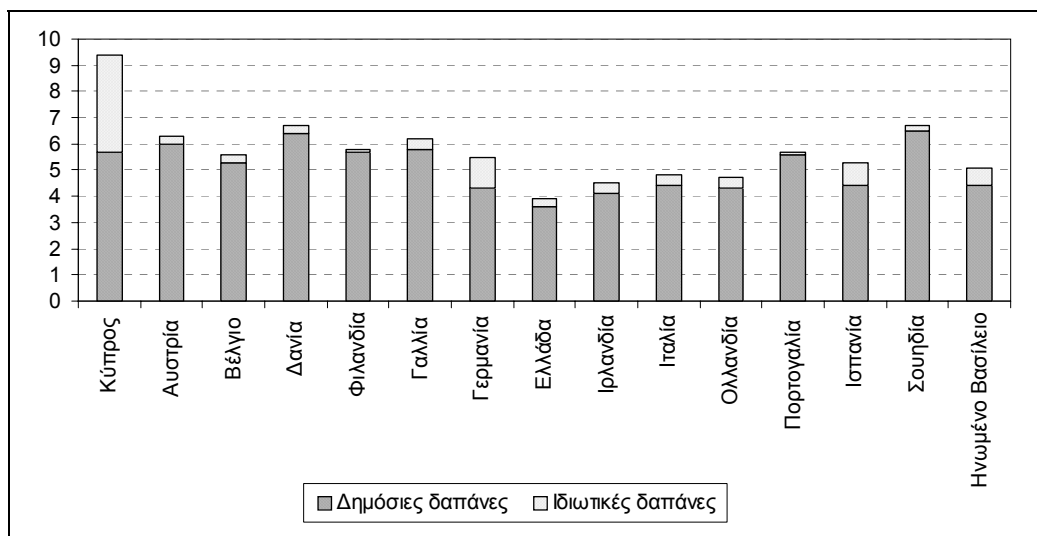
Παρά το ότι ο τρόπος υπολογισμού των ιδιωτικών δαπανών για την παιδεία στις διάφορες χώρες δεν είναι αυστηρά συγκρίσιμος,⁴ μπορούμε να συμπεράνουμε ότι στην Κύπρο η συνολική δαπάνη για την παιδεία ως ποσοστό του ΑΕΠ είναι

⁴ Εδώ το ποσό για τις ιδιωτικές δαπάνες στην Κύπρο προσαρμόζεται ώστε από αυτό να αφαιρεθεί το μέρος που αντιστοιχεί στις δαπάνες των ξένων φοιτητών στην Κύπρο, και σε αυτό να περιληφθούν οι δαπάνες των νοικοκυριών για συμπληρωματική εκπαίδευση (φροντιστήρια). Με βάση το ότι οι ξένοι φοιτητές στην Κύπρο το 1999/2000 ανέρχονταν στους 2025, δηλαδή ποσοστό 19,44% στο σύνολο των φοιτητών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Κύπρο (εκτός από το Πανεπιστήμιο Κύπρου), οι δαπάνες που κατέβαλαν για τη φοίτησή τους εκτιμήθηκαν γύρω στο 0,2% του ΑΕΠ. Από την άλλη, με βάση τα στοιχεία για τις δαπάνες των νοικοκυριών στην Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 1996/97 (ΕΟΠ96/97), οι δαπάνες των νοικοκυριών σε φροντιστήρια φτάνουν στο 0,7% του ΑΕΠ. Ξεκινώντας από το αρχικό ποσό για τις ιδιωτικές δαπάνες που ήταν 3,2%, με τις δύο αλλαγές προκύπτει το ποσοστό 3,7%. Σημειώτεον ότι το ίδιο ποσοστό προκύπτει και από την αναγωγή της μέσης δαπάνης των νοικοκυριών για την παιδεία που παρουσιάζεται στην ΕΟΠ96/97 στο επίπεδο του πληθυσμού, δηλαδή πολλαπλασιάζοντας τη μέση δαπάνη με τον αριθμό των νοικοκυριών στον κυπριακό πληθυσμό.

πολύ ψηλή σε σχέση με τις χώρες-μέλη της ΕΕ-15. Ακόμη φαίνεται ότι αυτό οφείλεται κυρίως στην ιδιαίτερα ψηλή *ιδιωτική* δαπάνη.⁵ Συγκεκριμένα η ιδιωτική δαπάνη για την παιδεία στην Κύπρο ανέρχεται στο 3,7% του ΑΕΠ της χώρας, ενώ στη Γερμανία, που είναι η δεύτερη χώρα με τις ψηλότερες ιδιωτικές δαπάνες για την παιδεία μετά την Κύπρο, το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται μόλις στο 1,2% του ΑΕΠ. Όσον αφορά στη δημόσια δαπάνη αυτή ανέρχεται στο 5,7% του ΑΕΠ στην Κύπρο, ποσοστό που είναι ψηλότερο του μέσου όρου των υπολοίπων χωρών που παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 2, που είναι 5,1%. Τις μεγαλύτερες δημόσιες δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ έχουν η Σουηδία (6,5%) και η Δανία (6,4%), αντίστοιχα.

Τις μεγαλύτερες συνολικές δαπάνες (δημόσιες και ιδιωτικές) για την παιδεία έχει η Κύπρος, με ποσοστό 9,4% του ΑΕΠ, ενώ στις Δανία και Σουηδία που ακολουθούν, το ποσοστό αυτό είναι 6,7%.

Διάγραμμα 2: Δημόσια και ιδιωτική δαπάνη για την παιδεία ως % του ΑΕΠ το 1999

Πηγή: Statistical Abstract, 1999, Education, Table 12, Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου, 2001
OECD, Education, 2002

Τα πιο πάνω δεδομένα δημιουργούν εύλογα το ερώτημα κατά πόσο οι αυξημένες συνολικές δαπάνες για την παιδεία στην Κύπρο αντανακλούν κάποια ποιοτική ή ποσοτική διαφορά στην εκπαίδευση σε σύγκριση με άλλες χώρες, ή

⁵ Ενδεχομένως οι ιδιωτικές δαπάνες στην Ελλάδα να παρουσιάζονται υποτιμημένες λόγω των ιδιαίτερων μαθημάτων.

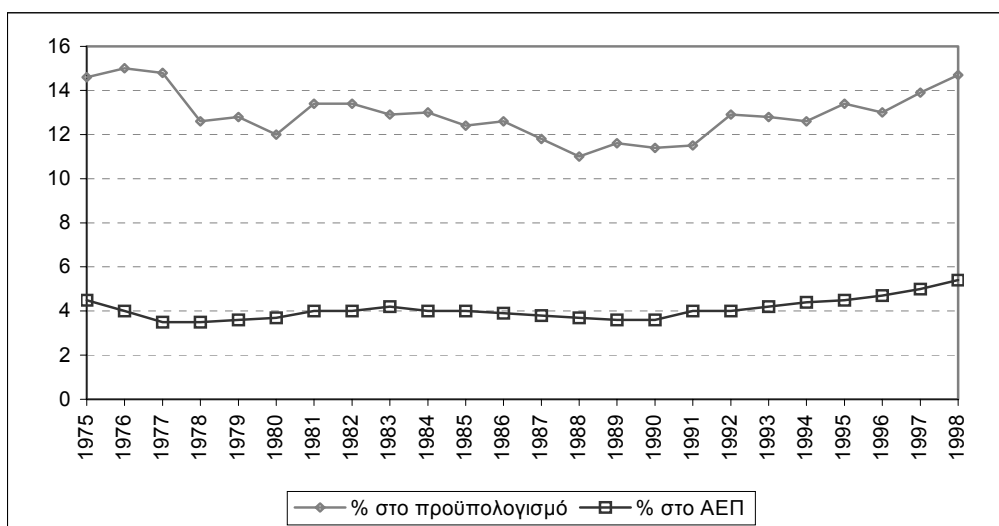
αν είναι ένδειξη αναποτελεσματικότητας (δηλ. ότι το κόστος της παιδείας στην Κύπρο σε σχέση με το ό,τι παρέχεται είναι μεγαλύτερο από ότι σε άλλες χώρες). Για να δοθεί κάποια απάντηση στο ερώτημα αυτό, ακολούθως, εξετάζονται σε μεγαλύτερη λεπτομέρεια οι δημόσιες και ιδιωτικές δαπάνες στην Κύπρο σε σχέση με αυτές άλλων χωρών, ενώ στην επόμενη ενότητα θα ακολουθήσει σύγκριση στατιστικών στοιχείων που αφορούν στην απόδοση της παιδείας στην Κύπρο και σε άλλες χώρες.

2.2 Δημόσιες Δαπάνες

Στο Διάγραμμα 3 παρουσιάζονται οι δημόσιες δαπάνες για την παιδεία στην Κύπρο ως ποσοστό του κρατικού προϋπολογισμού και του ΑΕΠ σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης την περίοδο 1975-1998.

- Ως ποσοστό του κρατικού προϋπολογισμού οι δαπάνες για την παιδεία το 1975 είναι 14,6%. Το 1988 μειώνονται στο χαμηλότερο (11%), ενώ το 1998 φτάνουν στο ψηλότερο σημείο (14,7%).
- Ως ποσοστό του ΑΕΠ οι δαπάνες για την παιδεία το 1975 είναι 4,5%. Το 1977 φτάνουν στο χαμηλότερο και το 1998 στο ψηλότερο σημείο, 3,5% και 5,4% του ΑΕΠ, αντίστοιχα.

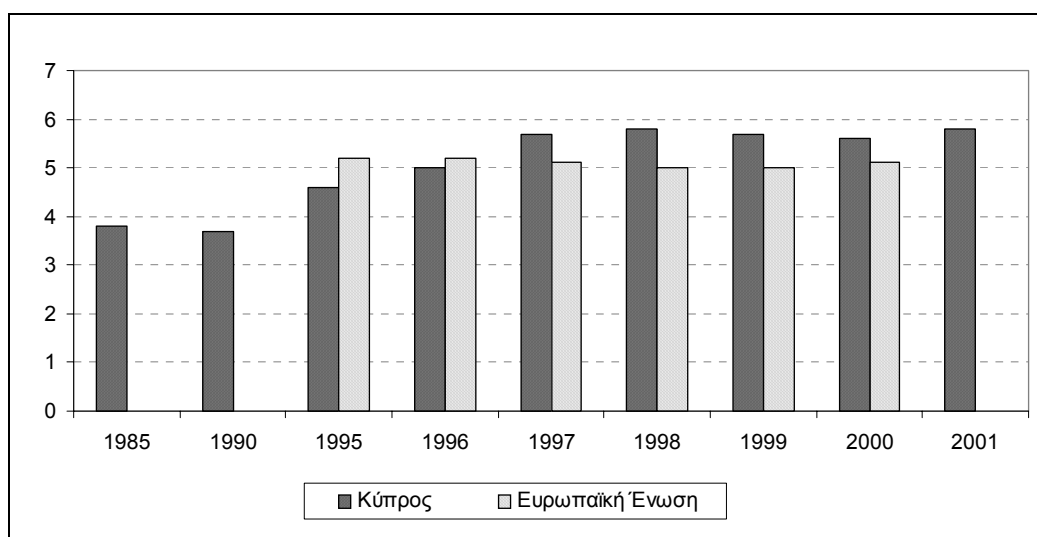
Διάγραμμα 3: Δημόσιες δαπάνες για την παιδεία στην Κύπρο ως % του ΑΕΠ και του κρατικού προϋπολογισμού

Πηγή: Statistical Abstract 1999, table 12, σελ. 86.

Σε σύγκριση με άλλες χώρες-μέλη της ΕΕ-15, η Κύπρος φαίνεται να δαπανεί λιγότερα για την παιδεία από το μέσο όρο των χωρών αυτών το 1995 και 1996, σύμφωνα με το Διάγραμμα 4, ενώ στα επόμενα χρόνια αυτό ανατρέπεται. Συγκεκριμένα, το 2000 οι δαπάνες για την παιδεία ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Κύπρο ανέρχονται στο 5,6% του ΑΕΠ της χώρας, ενώ τον ίδιο χρόνο στις χώρες-μέλη της ΕΕ-15 ο μέσος όρος ήταν 5,1%.

Διάγραμμα 4: Δημόσιες δαπάνες για την παιδεία ως ποσοστό του ΑΕΠ

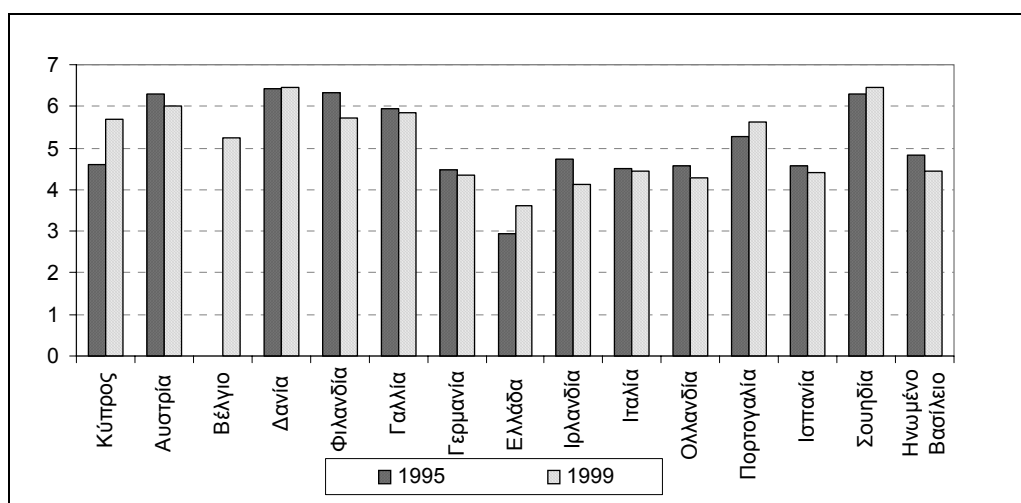

Πηγές: Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου, 2001 και Eurostat 2002.

Στο Διάγραμμα 5 παρουσιάζονται πιο αναλυτικά οι δημόσιες δαπάνες για την παιδεία ως ποσοστό στο ΑΕΠ στην Κύπρο και σε χώρες-μέλη της ΕΕ-15 το 1995 και 1999. Γενικά, δεν φαίνεται να υπάρχουν αξιόλογες αλλαγές μεταξύ των δύο ετών για τις πλείστες χώρες με εξαίρεση την Κύπρο, όπου το ποσοστό των δημοσίων δαπανών για την παιδεία αυξήθηκε κατά 1,1% μεταξύ 1995 και 1997.

- Το 1995 τα ψηλότερα ποσοστά (πάνω από 6%) δημόσιας δαπάνης για την παιδεία στο ΑΕΠ έχουν οι Σκανδιναβικές χώρες (Δανία, Φιλανδία και Σουηδία). Στις άλλες χώρες το ποσοστό των δημοσίων δαπανών για την παιδεία κυμαίνεται μεταξύ 4,5% με 5,5% του ΑΕΠ με εξαίρεση την Ελλάδα, όπου το ποσοστό αυτό ανέρχεται μόλις στο 2,9% του ΑΕΠ.
- Το 1999 η Σουηδία και η Δανία εξακολουθούν να έχουν δημόσιες δαπάνες για την παιδεία σε μεγαλύτερο ποσοστό του ΑΕΠ τους από τις υπόλοιπες χώρες. Η Κύπρος, μετά την αύξηση κατά 1,1% μεταξύ 1995 και 1997, βρίσκεται πιο πάνω από το μέσο όρο της ΕΕ-15.

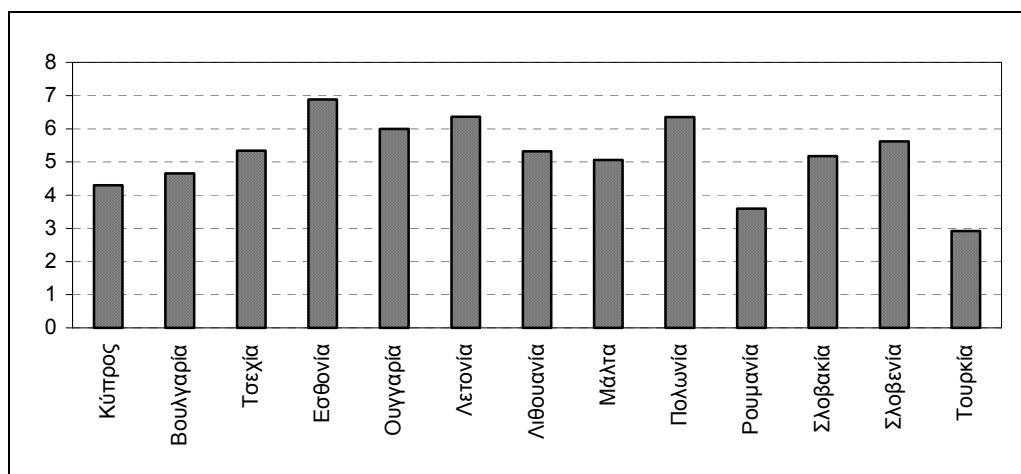
Διάγραμμα 5: Δημόσιες δαπάνες για την παιδεία ως ποσοστό του ΑΕΠ το 1995 και 1999

Πηγές: Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου, 2001 και OECD, Education, 2002.

Στο Διάγραμμα 6 γίνεται σύγκριση των δημοσίων δαπανών για την παιδεία ως ποσοστό του ΑΕΠ την περίοδο 1992-1997 ανάμεσα στις νέες χώρες-μέλη της ΕΕ, τη Ρουμανία, τη Βουλγαρία και την Τουρκία. Πρώτη στην κατάταξη είναι η Εσθονία με τη δημόσια δαπάνη για την παιδεία να ανέρχεται στο 6,9% του ΑΕΠ, ενώ η Κύπρος βρίσκεται στην 11^η θέση ανάμεσα στις 13 χώρες.

Διάγραμμα 6: Δημόσιες δαπάνες για την παιδεία ως ποσοστό στο ΑΕΠ (μέσος όρος της περιόδου 1992-97)

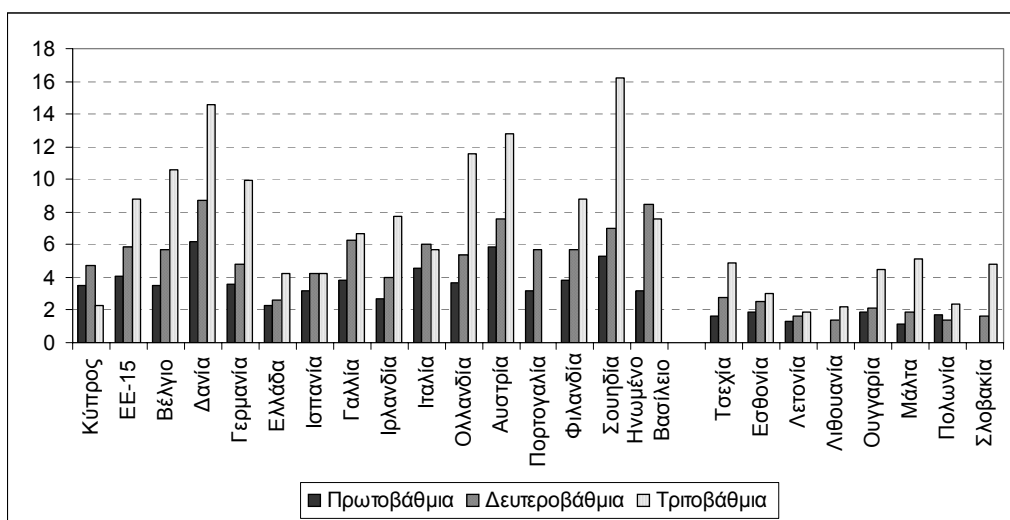
Πηγή: Unesco, Institute for statistics.

Σημ: Τα ποσοστά έχουν υπολογιστεί χρησιμοποιώντας το μέσο όρο για τα χρόνια 1992-1997(για τις χρονιές που υπήρχαν διαθέσιμα στοιχεία).

Ένας άλλος τρόπος σύγκρισης των δημοσίων δαπανών για την παιδεία μεταξύ χωρών είναι η παρουσίαση στοιχείων που αφορούν στη δαπάνη ανά μαθητή. Το συγκεκριμένο στατιστικό στοιχείο είναι επιπλέον και μια ένδειξη της ποιότητας της εκπαίδευσης. Στο Διάγραμμα 7 παρουσιάζεται η δημόσια δαπάνη ανά μαθητή/φοιτητή σε κάθε επίπεδο εκπαίδευσης στις χώρες-μέλη της ΕΕ.

Όσον αφορά τη δημόσια δαπάνη ανά μαθητή στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, η Κύπρος με PPS⁶3500 ανά μαθητή, έχει την ψηλότερη δαπάνη από όλες τις νέες χώρες-μέλη της ΕΕ, όμως εξακολουθεί να είναι κάτω από το μέσο όρο των υπολοίπων χωρών-μελών της ΕΕ (PPS4100 ανά μαθητή). Ανάμεσα στις χώρες-μέλη της ΕΕ την ψηλότερη δημόσια δαπάνη ανά μαθητή έχουν οι Δανία (PPS6200), Αυστρία (PPS5900), και Σουηδία (PPS5300). Η Ελλάδα και η Ιρλανδία έχουν τις χαμηλότερες δημόσιες δαπάνες ανά μαθητή, PPS2300 και PPS2700 αντίστοιχα, ανάμεσα στις χώρες-μέλη της ΕΕ-15. Οι νέες χώρες-μέλη της ΕΕ, εξαιρουμένης της Κύπρου, έχουν δημόσιες δαπάνες ανά μαθητή κάτω του PPS2000.

Διάγραμμα 7: Δημόσια δαπάνη ανά μαθητή/φοιτητή κατά επίπεδο εκπαίδευσης σε δημόσια και ιδιωτικά εκπαιδευτικά ιδρύματα το 1999 (σε χιλιάδες PPS)

Πηγή: Eurydice : Key education in Europe 2002, Chapter I, Financing of Education.

Σημ.: Η δευτεροβάθμια εκπαίδευση περιλαμβάνει και τη μετά-δευτεροβάθμια εκπαίδευση αλλά όχι την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στη Λιθουανία και τη Σλοβακία η πρωτοβάθμια εκπαίδευση περιλαμβάνεται στη δευτεροβάθμια.

⁶ Purchasing Power Standard = Μονάδες ίσης αγοραστικής δύναμης.

Παρόμοια εικόνα παρατηρείται και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, με την Κύπρο να δαπανά PPS4700 ανά μαθητή, ενώ στις άλλες νέες χώρες-μέλη της ΕΕ η δαπάνη αυτή δεν ξεπερνά τα PPS2000, εκτός από τις Τσεχία (PPS2800), Εσθονία (PPS2500) και Ουγγαρία (PPS2100). Από τις χώρες-μέλη της ΕΕ-15 η Δανία με PPS8700 έχει και πάλι την πιο ψηλή δημόσια δαπάνη ανά μαθητή. Ακολουθούν το Ηνωμένο Βασίλειο και η Αυστρία με δημόσια δαπάνη ανά μαθητή PPS8500 και PPS7600, αντίστοιχα. Η Ελλάδα και η Ιρλανδία έχουν τη χαμηλότερη δημόσια δαπάνη ανά μαθητή (PPS2600 και PPS4000, αντίστοιχα) ανάμεσα στις χώρες-μέλη της ΕΕ-15.

Ενώ η δημόσια δαπάνη ανά μαθητή για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Κύπρο προσεγγίζει τον ευρωπαϊκό μέσο όρο και είναι αρκετά πιο μεγάλη από το μέσο όρο των νέων χωρών-μελών της ΕΕ, η εικόνα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι πολύ διαφορετική. Εδώ η Κύπρος με δημόσια δαπάνη PPS2300 ανά φοιτητή κατατάσσεται τρίτη από το τέλος, μπροστά από τις Λετονία και Λιθουανία, και βρίσκεται πολύ κάτω από το μέσο όρο των χωρών-μελών της ΕΕ-15.

Ανάμεσα στις χώρες-μέλη της ΕΕ-15 οι Σουηδία, Δανία και Αυστρία βρίσκονται πρώτες στην κατάταξη με δημόσια δαπάνη PPS16200, PPS14600 και PPS12800 ανά φοιτητή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, αντίστοιχα, ενώ οι Ελλάδα και Ισπανία είναι τελευταίες στην κατάταξη με PPS4200 ανά φοιτητή. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στο Ηνωμένο Βασίλειο και στην Ιταλία οι δημόσιες δαπάνες ανά φοιτητή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι χαμηλότερες από τις αντίστοιχες δαπάνες στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Σε σύγκριση με τις νέες χώρες-μέλη της ΕΕ, όπως και για τις άλλες δύο βαθμίδες εκπαίδευσης, οι δημόσιες δαπάνες ανά φοιτητή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Κύπρο είναι χαμηλότερες από το μέσο όρο. Οι νέες χώρες-μέλη της ΕΕ με τις ψηλότερες δημόσιες δαπάνες ανά φοιτητή είναι η Μάλτα και η Σλοβακία, με PPS5100 και PPS4800, αντίστοιχα.

Συμπερασματικά, η πρόσφατη αυξητική τάση έφερε τις δημόσιες δαπάνες για την παιδεία στην Κύπρο πάνω από το μέσο όρο της ΕΕ. Όμως, η κατανομή των δαπανών αυτών φαίνεται ετεροβαρής, λόγω του πολύ χαμηλού μεριδίου της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Όπως θα δούμε στη συνέχεια, επίσης, ετεροβαρής είναι η κατανομή των δημοσίων δαπανών για την παιδεία στην Κύπρο και από λειτουργικής άποψης.

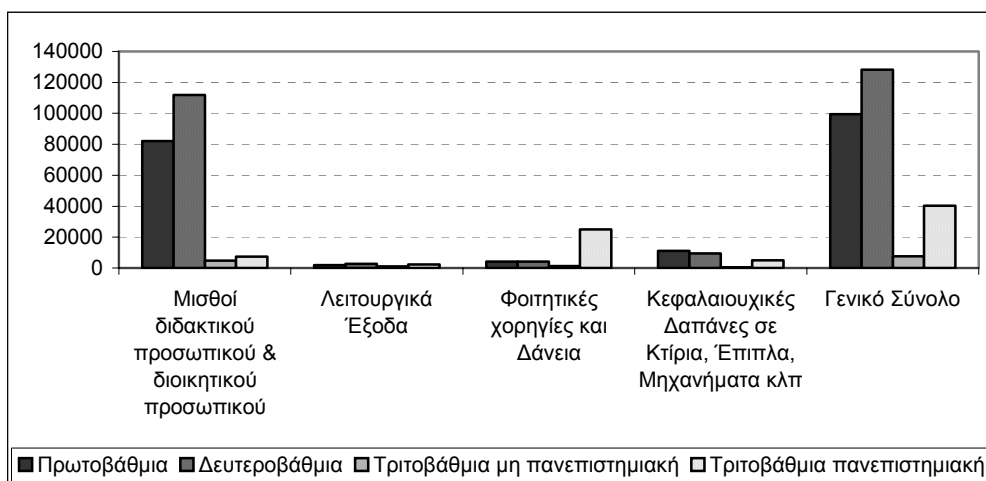

2.3 Κατανομή των Δημοσίων Δαπανών

Στο Διάγραμμα 8 παρουσιάζεται η κατανομή των δημοσίων δαπανών για την παιδεία στην Κύπρο, ανάμεσα σε μισθούς διδακτικού προσωπικού, λειτουργικά έξοδα, φοιτητικές χορηγίες/δάνεια και κεφαλαιουχικές δαπάνες, το 1999. Επίσης, παρουσιάζεται η κατανομή των δαπανών αυτών κατά βαθμίδα εκπαίδευσης: πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια, τριτοβάθμια μη πανεπιστημιακή και τριτοβάθμια πανεπιστημιακή.

- Η κατανομή στις τέσσερις βαθμίδες εκπαίδευσης δείχνει ότι το μεγαλύτερο μέρος των δημοσίων δαπανών για την παιδεία στην Κύπρο κατανέμεται στη δευτεροβάθμια και ακολούθως στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ το μέρος που κατανέμεται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι συγκριτικά πολύ χαμηλότερο.
- Όσον αφορά τις ανάγκες που καλύπτονται από τις δημόσιες δαπάνες για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, φαίνεται ότι το μεγαλύτερο μέρος απορροφάται από τους μισθούς του διδακτικού και διοικητικού προσωπικού. Στην περίπτωση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης το μεγαλύτερο μέρος δαπανάται σε φοιτητικές χορηγίες και δάνεια.

Διάγραμμα 8: Κατανομή δημοσίων δαπανών για την παιδεία στην Κύπρο το 1999/2000 (σε χιλιάδες ΛΚ)

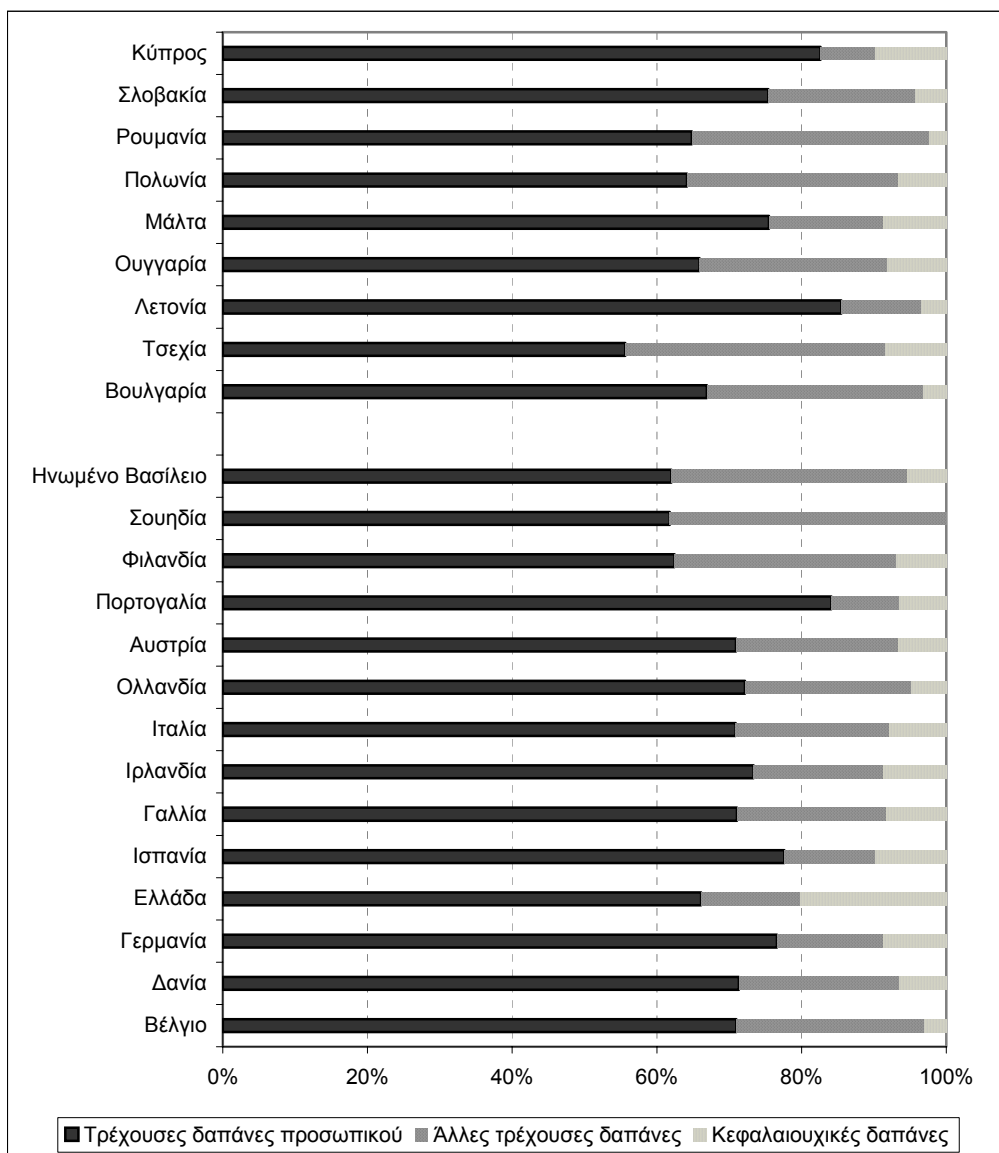

Πηγή: Στατιστικές της εκπαίδευσης 1999/2000.

Στο Διάγραμμα 9 συγκρίνεται ο τρόπος που κατανέμεται η δημόσια δαπάνη για την παιδεία στις χώρες-μέλη της ΕΕ. Εδώ φαίνεται καθαρά πως σε όλες τις χώρες, όπως και στην Κύπρο, το μεγαλύτερο μέρος των δημοσίων δαπανών

κατανέμεται στις τρέχουσες δαπάνες προσωπικού, οι οποίες περιλαμβάνουν κυρίως τους μισθούς του προσωπικού. Όμως το ποσοστό στην Κύπρο, το οποίο ανέρχεται στο 82,6%, είναι ιδιαίτερα ψηλό, κατατάσσοντάς την τρίτη μετά από τις Λετονία (85,5%) και Πορτογαλία (84,2%).

Διάγραμμα 9: Κατανομή δημοσίων δαπανών στην παιδεία το 1999

Πηγή: Eurydice : Key education in Europe 2002, Chapter I, Financing of Education.

Σημ: Στη Σουηδία οι κεφαλαιουχικές δαπάνες περιλαμβάνονται στις τρέχουσες.

Ανάμεσα στις χώρες-μέλη της ΕΕ-15, η Πορτογαλία κατανέμει το μεγαλύτερο μέρος των δημοσίων δαπανών για την παιδεία στις τρέχουσες δαπάνες

προσωπικού (85,1%), ακολουθούμενη από την Ισπανία (77,6%). Το Ηνωμένο Βασίλειο, η Φιλανδία, και η Σουηδία κατανέμουν το μικρότερο ποσοστό στις τρέχουσες δαπάνες προσωπικού σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες-μέλη, γύρω στο 62%. Το ποσοστό των δημοσίων δαπανών για την παιδεία που κατανέμεται στις κεφαλαιουχικές δαπάνες κυμαίνεται από 3-10% για όλες τις χώρες-μέλη της ΕΕ-15, εκτός από την Ελλάδα, όπου αυτό είναι 20,2%.

Όσον αφορά στις νέες χώρες-μέλη της ΕΕ, η Λετονία κατανέμει το μεγαλύτερο (86,4%) και η Τσεχία το μικρότερο (55,6%) ποσοστό των δημοσίων δαπανών για την παιδεία στις τρέχουσες δαπάνες προσωπικού. Το ποσοστό των δημοσίων δαπανών για την παιδεία που κατανέμεται σε κεφαλαιουχικό εξοπλισμό στις νέες χώρες-μέλη της ΕΕ κυμαίνεται περίπου στα ίδια επίπεδα με αυτά των χωρών-μελών της ΕΕ-15 (από 3-9%).

Δεδομένης της μεγάλης βαρύτητας που έχουν οι αμοιβές των εκπαιδευτικών στις δημόσιες δαπάνες για την παιδεία, στη συνέχεια γίνεται μια πιο λεπτομερής παρουσίασή τους.⁷

2.4 Αμοιβές Εκπαιδευτικών

Στο Διάγραμμα 10 συγκρίνεται ο ετήσιος 'σχετικός μισθός' που λαμβάνουν οι εκπαιδευτικοί σε χώρες-μέλη της ΕΕ-15 και στην Κύπρο μετά από 15 χρόνια υπηρεσίας. Ως 'σχετικός μισθός' ορίζεται ο μισθός εκφρασμένος ως ποσοστό του κατά κεφαλή ΑΕΠ και αυτό γίνεται για σκοπούς σύγκρισης μεταξύ χωρών με διαφορετικό επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης. Οι σχετικοί μισθοί παρουσιάζονται ξεχωριστά για κάθε βαθμίδα εκπαίδευσης.

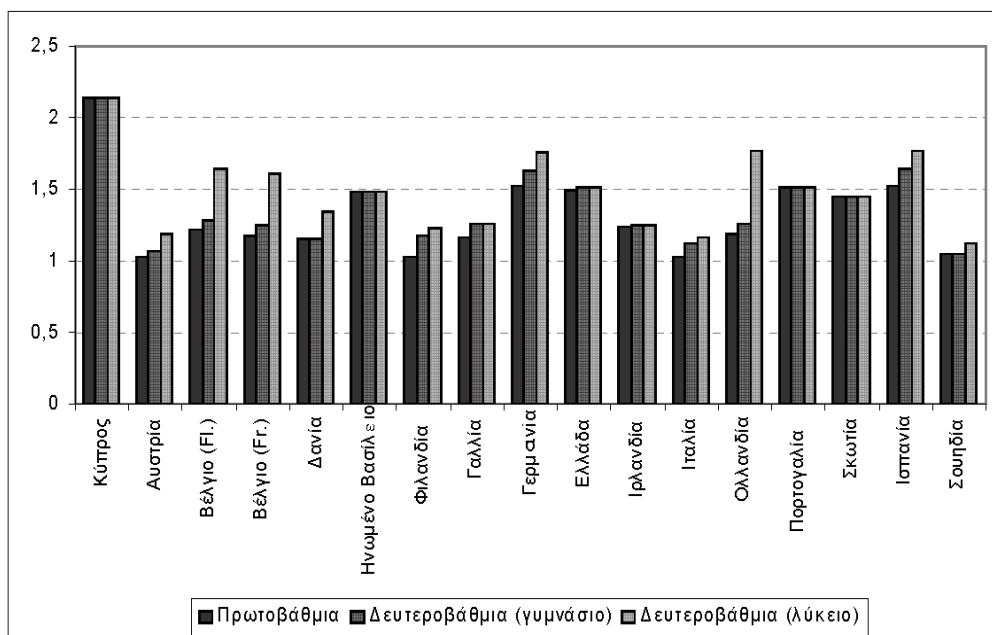
Η Κύπρος παρουσιάζεται να πληρώνει τους ψηλότερους σχετικούς μισθούς τόσο στην πρωτοβάθμια όσο και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Συγκεκριμένα μετά από 15 χρόνια υπηρεσίας η μέση αμοιβή των εκπαιδευτικών στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Κύπρο είναι 2,14 φορές το κατά κεφαλή ΑΕΠ. Ακολουθούν οι Ισπανία και Γερμανία όπου οι μισθοί είναι 1,50-1,65 φορές το κατά κεφαλή ΑΕΠ, ενώ παρόμοιες είναι και οι απολαβές στην Πορτογαλία στην πρωτοβάθμια και κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Στις χαμηλότερες

---

⁷ Στην Κύπρο, η συντριπτική πλειοψηφία των μαθητών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης φοιτούν σε δημόσια σχολεία. Έτσι η αναφορά σε μισθούς δασκάλων στις βαθμίδες αυτές αφορά κυρίως σε αυτούς που εργάζονται στα δημόσια σχολεία.

θέσεις βρίσκονται οι Ιταλία, Αυστρία, και Σουηδία, με μισθούς που μόλις ξεπερνούν το κατά κεφαλή ΑΕΠ. Είναι ενδιαφέρον ότι η Σουηδία, που έχει το μεγαλύτερο ποσοστό δημοσίων δαπανών για την παιδεία ως ποσοστό στο ΑΕΠ στην ΕΕ-15, έχει τους χαμηλότερους σχετικούς μισθούς εκπαιδευτικών.

Διάγραμμα 10: Μισθοί εκπαιδευτικών μετά από 15 χρόνια υπηρεσία ως ποσοστό του κατά κεφαλή ΑΕΠ το 2000

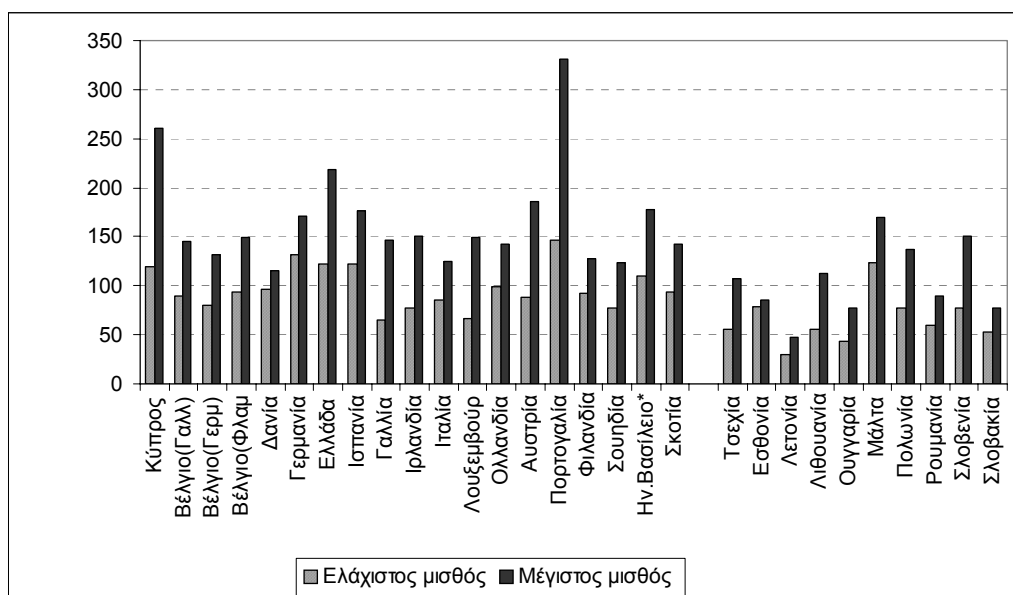

Πηγές: Υπουργείο Παιδείας & Πολιτισμού (στοιχεία 2000), Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου (2000) και OECD. S, Table D6,1: Teachers salaries.

Στα Διαγράμματα 11-13 γίνεται σύγκριση του ελάχιστου και μέγιστου (κατά μέσο όρο) μισθού, ως ποσοστό του ΑΕΠ, στις πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση ανάμεσα στις χώρες-μέλη της ΕΕ-15.

Από το Διάγραμμα 11 (πρωτοβάθμια εκπαίδευση) φαίνεται ότι στην Κύπρο οι εκπαιδευτικοί στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, έχουν *μέγιστο* μισθό ίσο με 260% του κατά κεφαλή ΑΕΠ, που την κατατάσσει δεύτερη σε σχέση με τις χώρες-μέλη, μετά την Πορτογαλία. Στην ίδια βαθμίδα εκπαίδευσης, επίσης, ξεχωρίζουν οι μέγιστοι μισθοί στην Πορτογαλία, Ελλάδα και Αυστρία (331%, 219% και 186% του κατά κεφαλή ΑΕΠ, αντίστοιχα). Ανάμεσα στις νέες χώρες-μέλη της ΕΕ, εκτός της Κύπρου, ξεχωρίζουν οι μέγιστοι σχετικοί μισθοί στις Μάλτα, Σλοβενία και Πολωνία, (170%, 150% και 137% του κατά κεφαλή ΑΕΠ, αντίστοιχα).

Διάγραμμα 11: Ελάχιστοι και μέγιστοι μισθοί εκπαιδευτικών ως ποσοστό του κατά κεφαλή ΑΕΠ (πρωτοβάθμια εκπαίδευση) το 2000/01

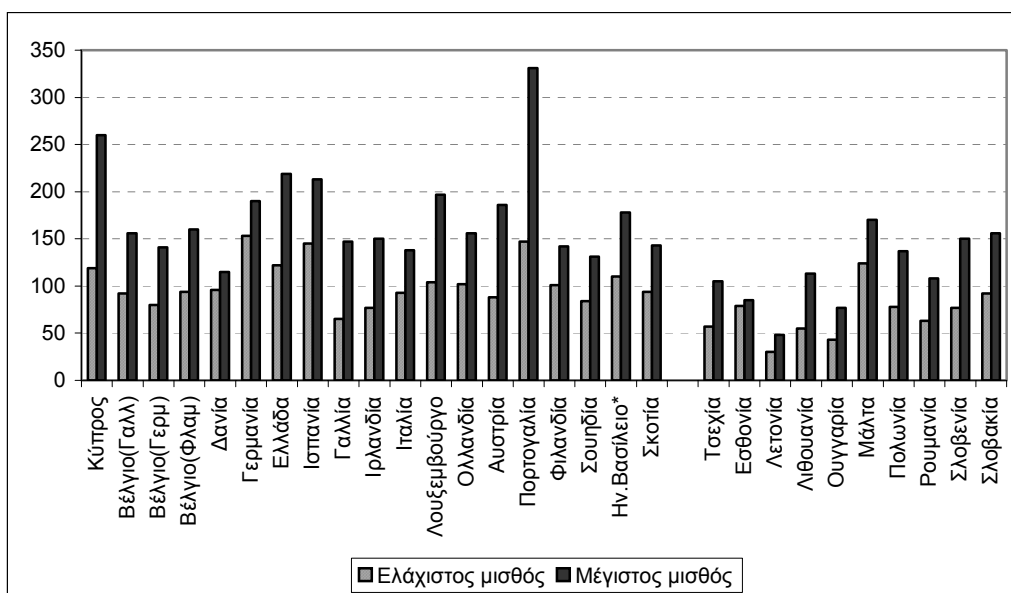
Πηγή: Eurydice: Key education in Europe 2002, Chapter G, Teachers.

* Δεν περιλαμβάνει τη Σκοτία.

Ο ελάχιστος μισθός των εκπαιδευτικών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση στην Κύπρο είναι, επίσης, ανάμεσα στους ψηλότερους των χωρών που εξετάζονται, φτάνοντας στο 119% του κατά κεφαλή ΑΕΠ. Αντίθετα, στις πλείστες χώρες-μέλη της ΕΕ ο ελάχιστος μισθός των εκπαιδευτικών στην ίδια βαθμίδα εκπαίδευσης είναι αρκετά χαμηλότερος από το κατά κεφαλή ΑΕΠ. Για παράδειγμα, είναι 65% του κατά κεφαλή ΑΕΠ στη Γαλλία και μόλις 30% του κατά κεφαλή ΑΕΠ στη Λετονία. Όσον αφορά στη σύγκριση μεταξύ του ελάχιστου και μέγιστου μισθού, οι μεγαλύτερες διαφορές παρατηρούνται στην Πορτογαλία και στην Κύπρο. Αυτό αντανακλά στις μεγάλες αυξήσεις που παίρνουν οι εκπαιδευτικοί στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση στις χώρες αυτές κατά τη διάρκεια της υπηρεσίας τους.

Παρόμοια είναι η εικόνα που παρουσιάζεται στα Διαγράμματα 12 και 13, που δείχνουν τους ελάχιστους και μέγιστους μισθούς ως ποσοστό του ΑΕΠ στην κατώτερη και ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, αντίστοιχα. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε μερικές χώρες (Ισπανία, Ιταλία, Λουξεμβούργο και Ρουμανία) παρουσιάζονται σημαντικές διαφορές μεταξύ των μισθών των εκπαιδευτικών στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, σε αντίθεση με την Κύπρο όπου οι μισθοί στις δύο αυτές βαθμίδες εκπαίδευσης συμπίπτουν.

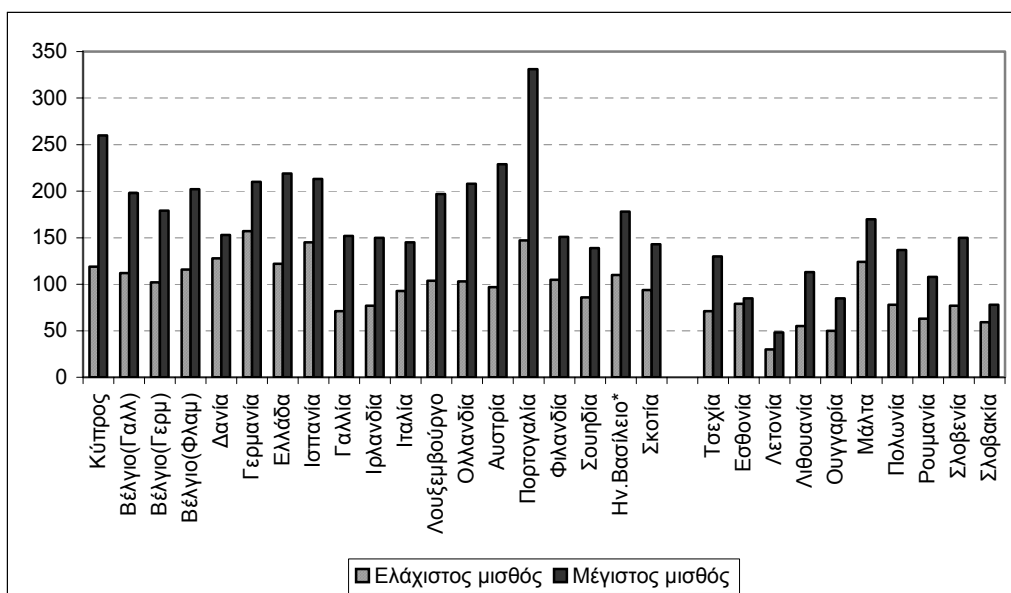
Διάγραμμα 12: : Ελάχιστοι και μέγιστοι μισθοί εκπαιδευτικών ως ποσοστό του κατά κεφαλή ΑΕΠ (κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση) το 2000/01

Πηγή: Eurydice: Key education in Europe 2002, Chapter G, Teachers.

* Δεν περιλαμβάνει τη Σκωτία.

Διάγραμμα13: Ελάχιστοι και μέγιστοι μισθοί εκπαιδευτικών ως ποσοστό του κατά κεφαλή ΑΕΠ (ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση) το 2000/01

Πηγή: Eurydice: Key education in Europe 2002, Chapter G, Teachers.

* Δεν περιλαμβάνει τη Σκωτία.

2.5 Ιδιωτικές Δαπάνες

Θα ολοκληρώσουμε την εξέταση των δαπανών για την παιδεία με ανάλυση των ιδιωτικών δαπανών, που όπως είδαμε προηγουμένως είναι ένα σημαντικό ποσοστό των συνολικών δαπανών για την παιδεία στην Κύπρο. Η ανάλυση βασίζεται σε ατομικά στοιχεία 2700 περίπου νοικοκυριών, που προέρχονται από την Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 1996/97, που ευγενώς μας παρεχώρησε η Στατιστική Υπηρεσία.

Στο Διάγραμμα 14 παρουσιάζεται ανάλυση της ιδιωτικής δαπάνης για την παιδεία, ανάλογα με τις ανάγκες που εξυπηρετεί: φοίτηση σε σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (Εγγρ./Διδασκτ.), φοίτηση σε ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης της Κύπρου (Σπουδές-Κυπ.) και του εξωτερικού (Σπουδές-Εξ.), φοίτηση σε ιδιωτικές σχολές συμπληρωματικής εκπαίδευσης (Φροντιστ.), και για κάλυψη άλλων εξόδων, όπως είναι τα βιβλία και η γραφική ύλη (Άλλα).⁸ Η ανάλυση αναφέρεται σε νοικοκυριά που έχουν παιδιά και παρουσιάζονται αποτελέσματα τόσο για τη συνολική δαπάνη όλων των νοικοκυριών, όσο και για τη δαπάνη των νοικοκυριών σε κάθε εισοδηματική ομάδα ξεχωριστά.⁹

Από τα στοιχεία αυτά είναι φανερό ότι το μεγαλύτερο μέρος της ιδιωτικής δαπάνης για παιδεία στην Κύπρο αφορά στη φοίτηση σε ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ιδιαίτερα στο εξωτερικό. Αυτό ισχύει για όλες τις εισοδηματικές ομάδες. Επίσης, φαίνεται ότι το ποσοστό της δαπάνης για φοίτηση στο εξωτερικό είναι μεγαλύτερο για τα πλουσιότερα νοικοκυριά, ενώ τα φτωχότερα νοικοκυριά διαθέτουν το μεγαλύτερο μέρος της δαπάνης τους για φοίτηση στην Κύπρο. Επίσης, φαίνεται ότι το τρίτο σε μέγεθος κονδύλι των νοικοκυριών για την παιδεία αφορά δαπάνες για συμπληρωματική εκπαίδευση. Τα δίδακτρα για τη φοίτηση

---

⁸ Η ιδιωτική δαπάνη για φοίτηση στο εξωτερικό περιλαμβάνει τα δίδακτρα και τα έξοδα μετακίνησης και διαμονής. Η συμπληρωματική εκπαίδευση (φροντιστήρια) αφορά σε παιδιά που φοιτούν στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, και δεν περιλαμβάνει τη φοίτηση σε ωδεία, σχολές χορού και θεάτρου, γυμναστήρια κλπ. Τα έξοδα φοίτησης σε σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αναφέρονται κυρίως σε ιδιωτικά σχολεία.

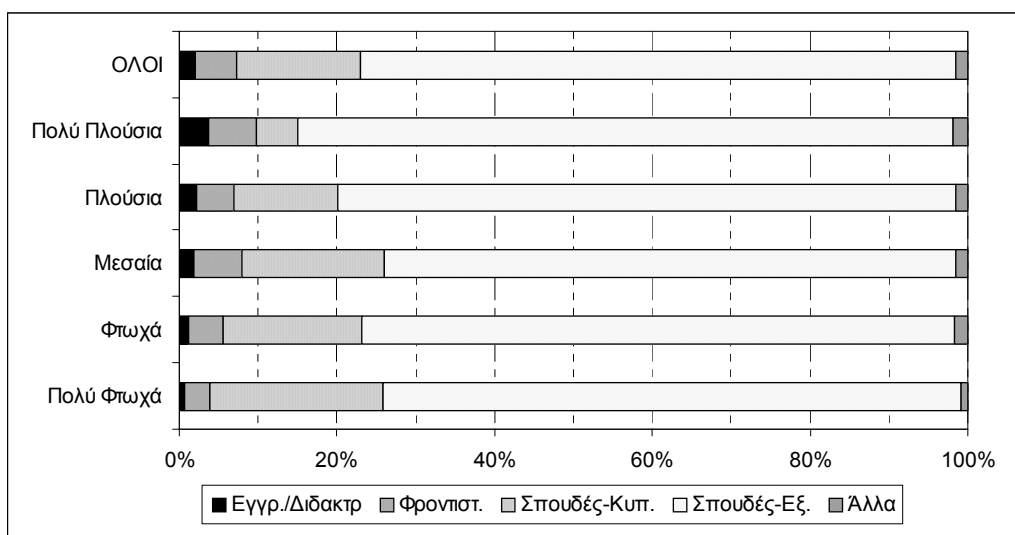
⁹ Η κατάταξη των νοικοκυριών σε εισοδηματικές ομάδες γίνεται με βάση την κατανομή του εισοδήματος των νοικοκυριών που έχουν παιδιά, και όχι την κατανομή του εισοδήματος όλων των νοικοκυριών. Θεωρούμε ως 'πολύ φτωχά' το φτωχότερο 10% των νοικοκυριών αυτών, 'φτωχά' αυτά που το εισόδημά τους βρίσκεται μεταξύ του 10% ως το 25% της κατανομής εισοδημάτων, 'μεσαία' αυτά που το εισόδημά τους βρίσκεται μεταξύ του 25% ως το 75% της κατανομής, 'πλούσια' αυτά που το εισόδημά τους βρίσκεται μεταξύ του 75% ως το 90% της κατανομής εισοδημάτων, και τέλος, 'πολύ πλούσια' αυτά που έχουν τα 10% ψηλότερα εισοδήματα.

σε ιδιωτικά σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης έχουν μεγαλύτερο μερίδιο στη συνολική δαπάνη των πλουσιότερων νοικοκυριών.

Κατά μέσο όρο, η ιδιωτική δαπάνη για την παιδεία στην Κύπρο κατανέμεται ως εξής:

- 75,6% για τριτοβάθμια εκπαίδευση στο εξωτερικό,
- 15,7% για τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Κύπρο
- 5,7% για τη φοίτηση σε φροντιστήρια, και
- 2% για τη φοίτηση σε ιδιωτικά σχολεία

Διάγραμμα 14: Ιδιωτική δαπάνη για την παιδεία κατά εισοδηματική ομάδα (1996/97)

Πηγή: Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 1996/97.

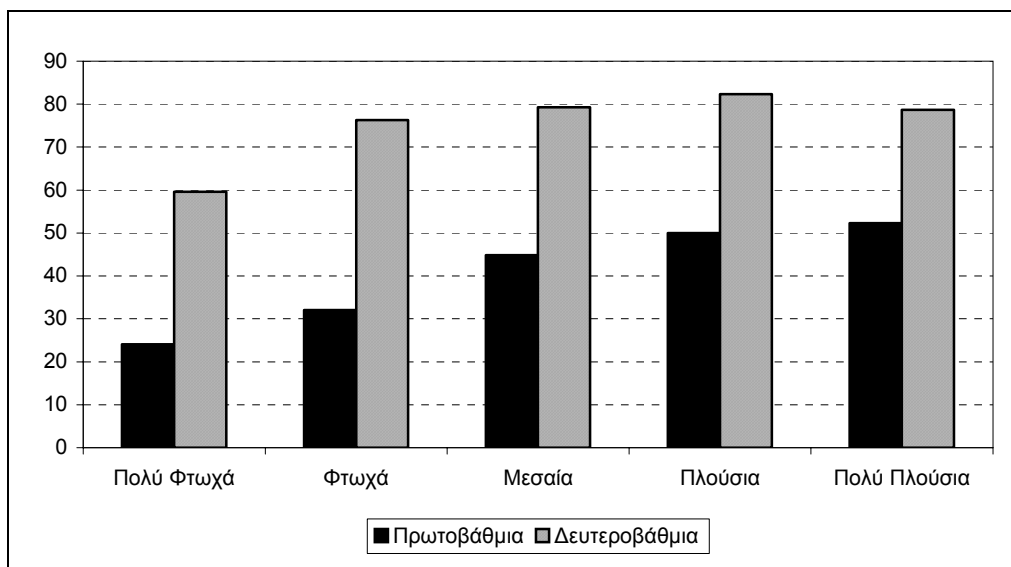
Κατά γενική ομολογία, η συμπληρωματική εκπαίδευση που χρηματοδοτείται με ιδιωτική δαπάνη είναι ένα σημαντικό χαρακτηριστικό του εκπαιδευτικού συστήματος στην Κύπρο. Αυτό το χαρακτηριστικό, που παρατηρείται και σε ορισμένες άλλες χώρες (π.χ. στην Ελλάδα), είναι σχεδόν ανύπαρκτο σε χώρες με μεγάλη παράδοση στην εκπαίδευση, όπως το Ηνωμένο Βασίλειο.

Στο Διάγραμμα 15 φαίνεται το πολύ μεγάλο ποσοστό των νοικοκυριών με παιδιά στην πρωτοβάθμια και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, που δαπανούν για συμπληρωματική εκπαίδευση, ανάλογα με την εισοδηματική ομάδα στην οποία ανήκουν. Ανάμεσα στα νοικοκυριά με παιδιά στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, το ποσοστό αυτό είναι περίπου το ίδιο για όλες τις εισοδηματικές ομάδες. Με άλλα

λόγια, φαίνεται ότι στην Κύπρο η δαπάνη για φροντιστήρια είναι αναπόφευκτη για τα πλείστα νοικοκυριά με παιδιά στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Αντίθετα, ανάμεσα στα νοικοκυριά με παιδιά στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση το ποσοστό αυτών που δαπανούν για συμπληρωματική εκπαίδευση είναι μεγαλύτερο ανάμεσα στα νοικοκυριά με ψηλότερο εισόδημα.

Διάγραμμα 15: Ποσοστό νοικοκυριών που δαπανούν σε φροντιστήρια (1996/97)

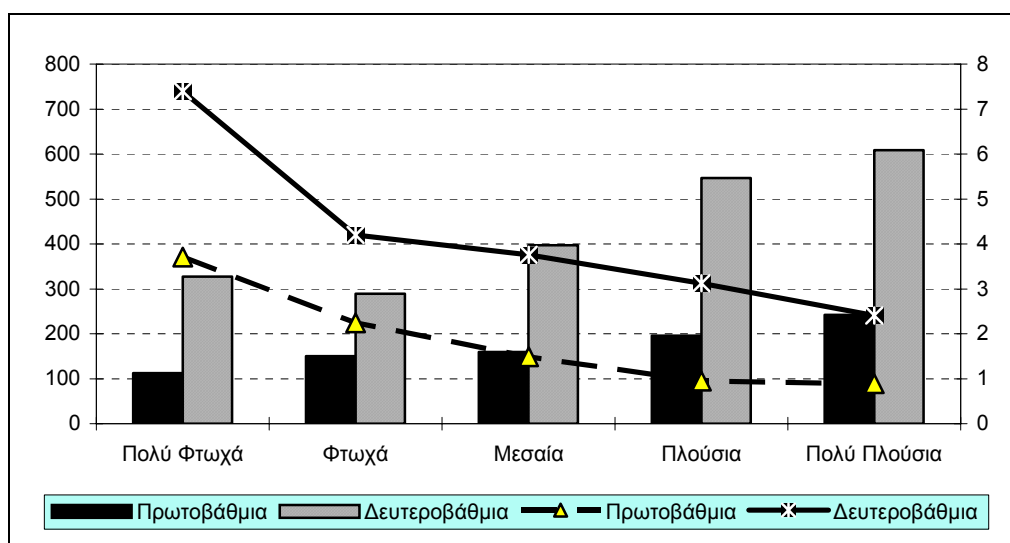
Πηγή: Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 1996/97.

Το Διάγραμμα 16 δείχνει τη δαπάνη για συμπληρωματική εκπαίδευση ανά μαθητή ως ποσό (στήλες) και ως ποσοστό του εισοδήματος (γραμμές), κατά εισοδηματική ομάδα. Φαίνεται ότι:

- το ποσό που δαπανάται για συμπληρωματική εκπαίδευση ανά μαθητή αυξάνεται με το εισόδημα του νοικοκυριού, ενώ
- το ποσοστό του εισοδήματος που δαπανάται για συμπληρωματική εκπαίδευση ανά μαθητή μειώνεται με το εισόδημα του νοικοκυριού.

Ιδιαίτερα, τα πολύ φτωχά νοικοκυριά (αυτά που είναι στο φτωχότερο 10% του πληθυσμού) δαπανούν για συμπληρωματική εκπαίδευση, κατά μέσο όρο, το 3,7% του εισοδήματός τους για κάθε παιδί στην πρωτοβάθμια και 7,4% για κάθε παιδί στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Για τις υπόλοιπες εισοδηματικές ομάδες η δαπάνη για συμπληρωματική εκπαίδευση ως ποσοστό του εισοδήματος κυμαίνεται μεταξύ 2,2% και 0,9% ανά μαθητή στην πρωτοβάθμια και μεταξύ 4,2% και 2,4% ανά μαθητή στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Διάγραμμα 16: Δαπάνη για φροντιστήρια ανά μαθητή ως ποσοστό του εισοδήματος του νοικοκυριού κατά εισοδηματική ομάδα (1996/97)

Πηγή: Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 1996/97.

2.6 Το Κόστος της Παιδείας στην Κύπρο: Ανακεφαλαίωση

- Οι συνολικές δαπάνες για την παιδεία στην Κύπρο είναι ιδιαίτερα ψηλές σε σχέση με χώρες της Ευρώπης. Αυτό οφείλεται κυρίως στην πολύ υψηλή ιδιωτική δαπάνη για φοίτηση στο εξωτερικό.
- Οι δημόσιες δαπάνες για την παιδεία ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Κύπρο είναι πάνω από το μέσο της ΕΕ, όμως η δαπάνη ανά μαθητή είναι κάτω του μέσου της ΕΕ. Επίσης, το ποσοστό των δημοσίων δαπανών που κατανέμεται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι ιδιαίτερα χαμηλό.
- Το ποσοστό της δημόσιας δαπάνης που απορροφούν οι μισθοί στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Κύπρο είναι από τα μεγαλύτερα στην Ευρώπη, όπως είναι και οι αμοιβές των εκπαιδευτικών, ιδιαίτερα αυτών που είναι στις ψηλές βαθμίδες της μισθολογικής κλίμακας.
- Το μεγαλύτερο μέρος των ιδιωτικών δαπανών για παιδεία στην Κύπρο απορροφά η φοίτηση σε τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα του εξωτερικού. Επίσης, μεγάλο ποσοστό των νοικοκυριών δαπανά για συμπληρωματική εκπαίδευση, ιδιαίτερα τα νοικοκυριά με παιδιά στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Οι χαμηλότερες εισοδηματικές ομάδες τείνουν να δαπανούν για συμπληρωματική εκπαίδευση μεγαλύτερο ποσοστό του εισοδήματός τους.

3. ΠΟΙΟΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΑΠΟΔΟΣΗ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Ένα από τα πιο σοβαρά προβλήματα στην εκτίμηση της αποτελεσματικότητας ενός εκπαιδευτικού συστήματος είναι η μέτρηση της απόδοσής του. Εδώ χρησιμοποιούμε τρεις προσεγγίσεις που είναι εκτεταμένα διαδεδομένες στη διεθνή βιβλιογραφία:

- *Επιδόσεις σε τυποποιημένες διεθνείς εξετάσεις*, που μετρούν την ποσότητα και ποιότητα των γνώσεων των μαθητών με τρόπο που επιτρέπει σύγκριση.
- *Δείκτες συμμετοχής στην εκπαίδευση*, ιδιαίτερα στις ψηλότερες βαθμίδες (διάρκεια, ποσοστό φοίτησης κλπ).
- *Απολαβές στην αγορά εργασίας*, που συνδέουν το ύψος της αμοιβής του ατόμου με τα χρόνια που επένδυσε στην εκπαίδευση.¹⁰

Σε αυτό το κεφάλαιο, πριν την εξέταση των πιο πάνω δεικτών, θα εξετάσουμε και κάποια άλλα ποιοτικά χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού συστήματος της Κύπρου και άλλων χωρών. Παρόλο που στη διεθνή βιβλιογραφία ο βαθμός που τα χαρακτηριστικά αυτά συνδέονται με την απόδοση του εκπαιδευτικού συστήματος δεν είναι ξεκάθαρος, εντούτοις παρέχουν κάποια πληροφόρηση για τον τρόπο οργάνωσης του εκπαιδευτικού συστήματος.¹¹

3.1 Ποιοτικά Χαρακτηριστικά

Αριθμός μαθητών ανά δάσκαλο

Ένας δείκτης που χρησιμοποιείται ευρέως για τη μέτρηση της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης είναι ο αριθμός μαθητών ανά δάσκαλο. Το Διάγραμμα 17 δείχνει τον αριθμό μαθητών ανά δάσκαλο στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση σε χώρες-μέλη της ΕΕ. Η Κύπρος έχει 18,1 μαθητές ανά δάσκαλο σε αυτή τη βαθμίδα εκπαίδευσης, που είναι από τους περισσότερους στις χώρες-μέλη της ΕΕ. Στην ίδια βαθμίδα εκπαίδευσης ο μέσος αριθμός μαθητών ανά δάσκαλο είναι 16,2 ανάμεσα στις νέες χώρες-μέλη της ΕΕ και 15,7 στις χώρες-μέλη της ΕΕ-15.

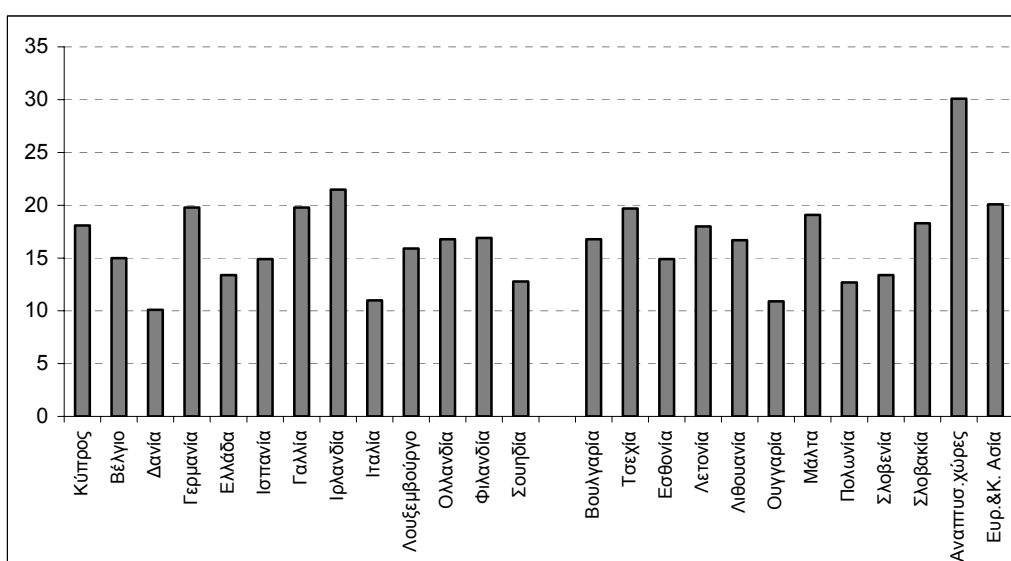
---

¹⁰ Οι απολαβές στην αγορά εργασίας δυνατόν να αντανakλούν σε γνώσεις και δεξιότητες που δεν είναι δυνατόν να ανιχνευθούν μέσω των επιδόσεων σε εξετάσεις ή άλλους δείκτες εκπαίδευσης. Επιπλέον, τα συμπεράσματα από την εξέταση των απολαβών είναι σημαντικά για σκοπούς άσκησης πολιτικής, καθώς αυτές σχετίζονται άμεσα με την ευημερία του ατόμου.

¹¹ Έχει βρεθεί να είναι σημαντικά στις αναπτυσσόμενες χώρες, αλλά όχι στην Αμερική.

Ανάμεσα στις νέες-χώρες μέλη της ΕΕ το μεγαλύτερο αριθμό μαθητών ανά δάσκαλο στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση έχουν οι Τσεχία, Μάλτα και Σλοβακία (19,7, 19,1 και 18,3, αντίστοιχα). Στις χώρες-μέλη της ΕΕ-15 τους περισσότερους μαθητές ανά δάσκαλο στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση έχουν οι Ιρλανδία (21,5) και Γερμανία (19,8). Στο άλλο άκρο βρίσκεται η Δανία, με μόλις 10,1 μαθητές ανά δάσκαλο στην ίδια βαθμίδα εκπαίδευσης. Οι αναπτυσσόμενες χώρες έχουν κατά μέσο όρο 30 μαθητές περίπου ανά δάσκαλο στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Διάγραμμα 17: Αριθμός μαθητών ανά δάσκαλο στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση το 1999/2000

Πηγή: Eurydice: Key education in Europe 2002, Chapter G, Teachers.
World Bank, World Development Indicators Database, 2001.

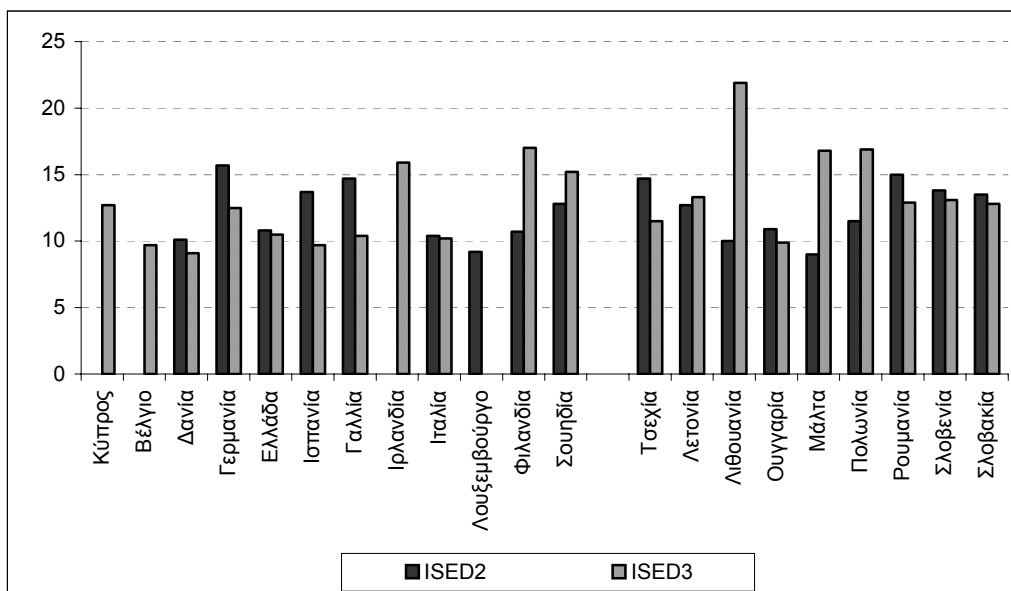
Σημ.: Στις αναπτυσσόμενες χώρες και στην Ευρώπη & Κεντρική Ασία το έτος αναφοράς είναι το 2001.

Στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ο αριθμός μαθητών ανά δάσκαλο είναι γενικά μικρότερος από ότι στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: στις χώρες-μέλη της ΕΕ-15 ο μέσος όρος είναι 12 (Διάγραμμα 18). Στην Κύπρο αντιστοιχούν 13 μαθητές ανά δάσκαλο στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, αριθμός που είναι κάτω από το μέσο όρο των άλλων νέων χωρών-μελών της ΕΕ, που είναι 12,3 στην κατώτερη και 13,8 στην ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Ανάμεσα στις χώρες που εμφανίζονται στο Διάγραμμα 18, το μεγαλύτερο αριθμό μαθητών ανά δάσκαλο στην κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση έχει η Γερμανία (15,7) και το μικρότερο η Μάλτα και το Λουξεμβούργο (γύρω στους 9).

Στην ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση η Λιθουανία έχει τους περισσότερους (22) και η Δανία τους λιγότερους (9) μαθητές ανά δάσκαλο.

Διάγραμμα 18: Αριθμός μαθητών ανά δάσκαλο στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (κατώτερη-ISCED2 και ανώτερη - ISCED 3) το 1999/2000

Πηγή: Eurydice: Key education in Europe 2002, Chapter G, Teachers.

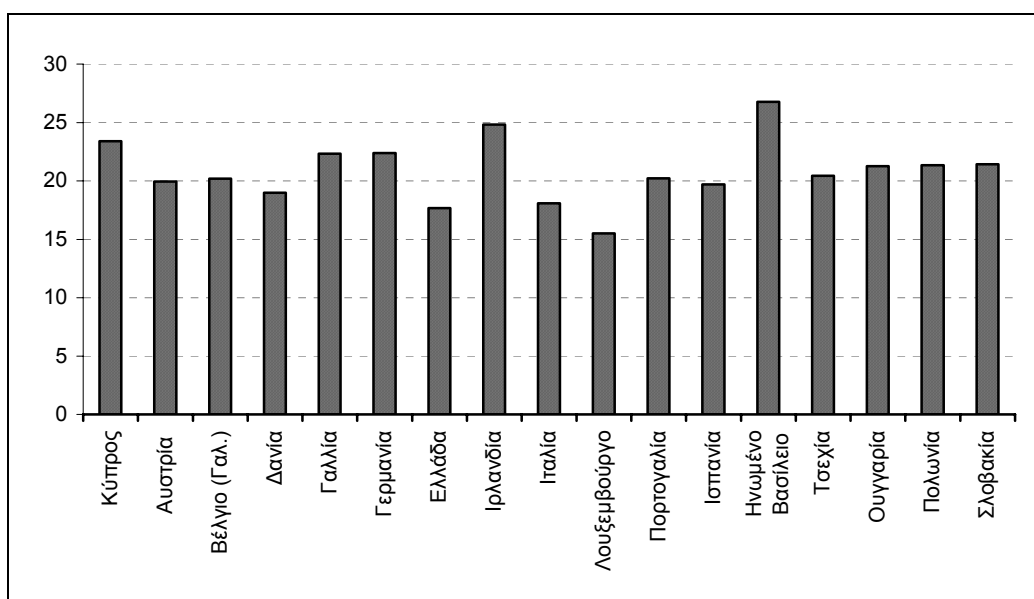
Αριθμός μαθητών ανά τμήμα

Στην περίπτωση της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι, επίσης, διαθέσιμα στοιχεία που αφορούν στον αριθμό των μαθητών ανά τμήμα¹², και τον αριθμό των ωρών που διδάσκονται οι μαθητές ετησίως.

Από το Διάγραμμα 19 φαίνεται ότι το μέσο μέγεθος τμήματος στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση στην Κύπρο, το οποίο είναι 23,4 μαθητές, είναι το μεγαλύτερο ανάμεσα στις νέες χώρες-μέλη της ΕΕ για τις οποίες υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία (Ουγγαρία, Τσεχία, Πολωνία και Σλοβακία), και ένα από τα μεγαλύτερα σε σχέση με τις χώρες-μέλη της ΕΕ-15. Περισσότερους, κατά μέσο όρο, μαθητές ανά τμήμα έχουν οι Αγγλία (26,8) και Ιρλανδία (24,8), ενώ τους λιγότερους το Λουξεμβούργο (15,5).

¹² Η αναλογία μαθητών ανά τμήμα μπορεί να είναι μεγαλύτερη από την αναλογία μαθητών για κάθε δάσκαλο στην περίπτωση που ορισμένοι δάσκαλοι εξειδικεύονται στη διδασκαλία ορισμένων μόνο μαθημάτων από το σύνολο που διδάσκονται οι μαθητές.

Διάγραμμα 19: Μέσος αριθμός μαθητών ανά τμήμα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση το 2000

Πηγές: Στατιστικές της Παιδείας (1999/2000), σελ.84.

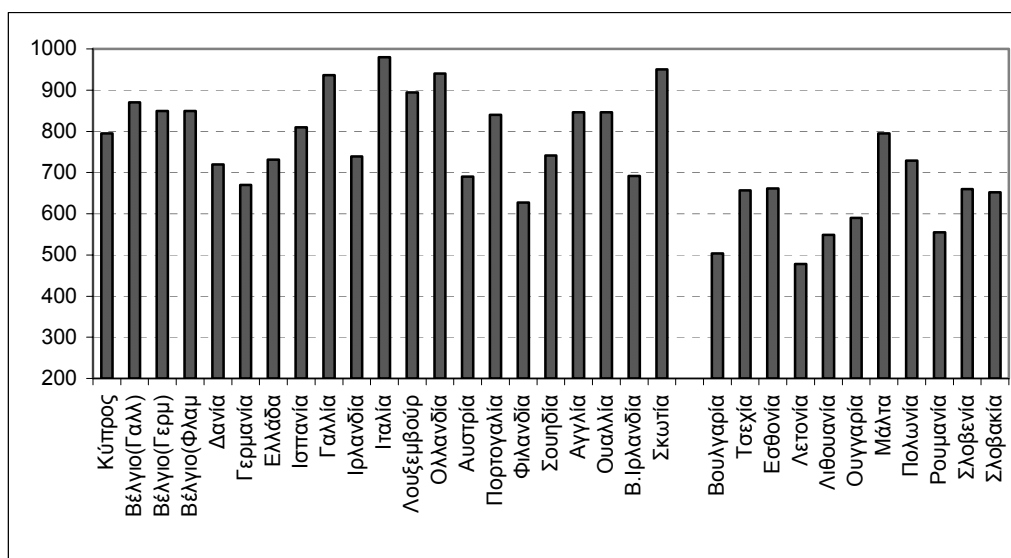
OECD. See Annex 3 for notes (www.oecd.org/els/education/eag2002).

Αριθμός ωρών διδασκαλίας

Από το Διάγραμμα 20 φαίνεται ότι ο ελάχιστος αριθμός ωρών διδασκαλίας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι 635 στις νέες χώρες-μέλη της ΕΕ και 810 στις χώρες-μέλη της ΕΕ-15 ετησίως. Στην Κύπρο, όπως και στη Μάλτα, οι μαθητές στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση διδάσκονται κατά μέσο όρο 795 ώρες ετησίως, που είναι ο μεγαλύτερος αριθμός ανάμεσα στις νέες χώρες-μέλη της ΕΕ. Ο μικρότερος αριθμός ωρών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση διδάσκεται στη Λετονία (478 ετησίως). Ανάμεσα στις χώρες-μέλη της ΕΕ-15 το μεγαλύτερο μέσο αριθμό ωρών διδασκαλίας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση έχουν οι Ιταλία, Σκοτία, Γαλλία, και Ολλανδία, όπου αυτός ξεπερνά τις 900 ετησίως.

Συμπερασματικά, όσον αφορά στον αριθμό των μαθητών ανά δάσκαλο, τον αριθμό των μαθητών ανά τμήμα και τον αριθμό ωρών διδασκαλίας ετησίως, η Κύπρος δεν παρουσιάζει κάτι που να τη διαφοροποιεί σημαντικά από τις άλλες χώρες της ΕΕ. Επομένως, οι δείκτες αυτοί δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να δικαιολογήσουν το ψηλό κόστος της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας παιδείας στην Κύπρο.

Διάγραμμα 20: Ελάχιστες, κατά μέσο όρο, ετήσιες ώρες διδασκαλίας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση το 2000/2001

Πηγή: Eurydice: Key education in Europe 2002, Chapter D, Primary Education.

3.2 Επίδοση Μαθητών σε Διεθνείς Εξετάσεις

Ένας άλλος διαδεδομένος δείκτης απόδοσης της εκπαίδευσης είναι η επίδοση των μαθητών σε τυποποιημένες διεθνείς εξετάσεις. Αυτό ισχύει κυρίως για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, όπου η έμφαση είναι στην παροχή βασικών γνώσεων. Οι επιδόσεις σε τέτοιες εξετάσεις είναι ένα μέτρο της ποσότητας και ποιότητας αυτών των γνώσεων. Αντίθετα, αποτελέσματα παρόμοιων εξετάσεων δεν θεωρούνται αντιπροσωπευτικά της ποσότητας και ποιότητας γνώσεων που αποκτούνται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, επειδή σε αυτή τη βαθμίδα εκπαίδευσης η έμφαση είναι στην εξειδίκευση.

Για σκοπούς σύγκρισης της Κύπρου με άλλες χώρες ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα αποτελέσματα των ερευνών που διεξήγαγε το International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA) για σκοπούς εκτίμησης της απόδοσης των εκπαιδευτικών συστημάτων σε διάφορες χώρες.¹³ Συγκεκριμένα, κατά το 1995 και 1999 διενεργήθηκαν εξετάσεις στα μαθηματικά και την επιστήμη

¹³ Οι χώρες που έλαβαν μέρος τόσο στις εξετάσεις του 1999 όσο και στις εξετάσεις του 1995 ήταν οι ακόλουθες: Αγγλία, Αυστραλία, Βέλγιο (Φλαμανδία), Βουλγαρία, ΗΠΑ, Ιαπωνία, Ιράν, Ισραήλ, Ιταλία, Καναδάς, Κορέα, Κύπρος, Λετονία, Λιθουανία, Νέα Ζηλανδία, Νότιος Αφρική, Ολλανδία, Ουγγαρία, Ρουμανία, Ρωσία, Σιγκαπούρη, Σλοβακία, Σλοβενία, Ταϊλάνδη, Τσεχία, και Χονγκ Κονγκ.

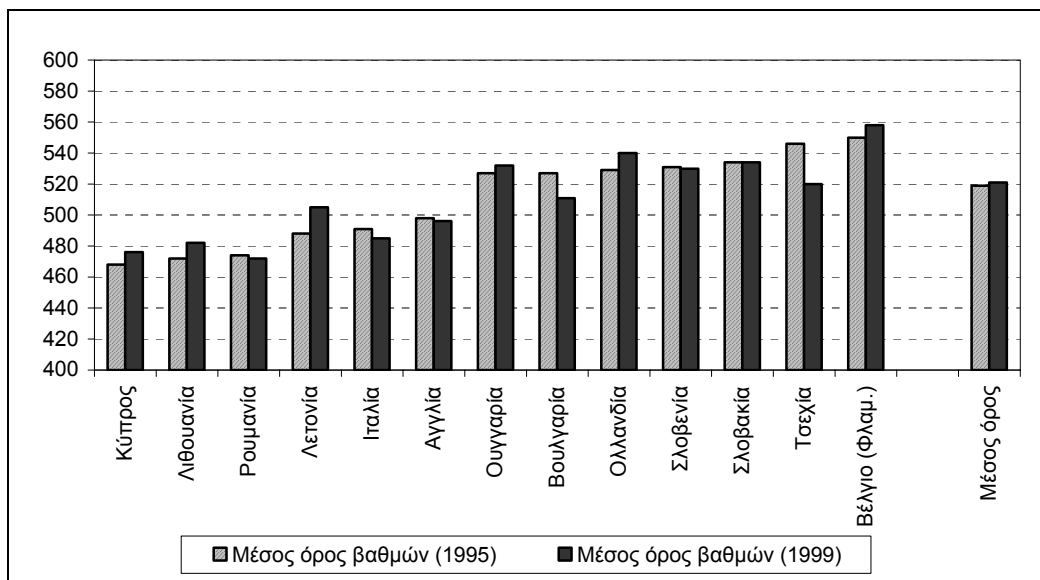
με τη συμμετοχή 26 χωρών το 1995 και 38 χωρών το 1999, ανάμεσα στις οποίες περιλαμβάνεται και η Κύπρος. Στις εξετάσεις έλαβαν μέρος μαθητές της 8ης τάξης ηλικίας από 13,8 ετών (Κύπρος) και 15,2 ετών (Λιθουανία). Η κάθε χώρα χρησιμοποίησε δικά της κριτήρια επιλογής των μαθητών και τα θέματα της εξέτασης διδάχτηκαν στους μαθητές και εξετάστηκαν πειραματικά.

Μαθηματικά

Το Διάγραμμα 21 παρουσιάζει τα αποτελέσματα στα μαθηματικά για τις χώρες-μέλη της ΕΕ και δύο χώρες που είναι υποψήφιες για ένταξη στην ΕΕ, Ρουμανία και Βουλγαρία. Επίσης δείχνει τη μέση βαθμολογία όλων των χωρών που πήραν μέρος στις εξετάσεις.

Οι επιδόσεις των Κυπρίων μαθητών ήταν οι χαμηλότερες μεταξύ των χωρών που παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 21, και πολύ κάτω από το μέσο όρο όλων των χωρών που συμμετείχαν στις εξετάσεις. Συγκεκριμένα, οι επιδόσεις των Κυπρίων μαθητών ήταν 468 μονάδες το 1995 και 476 το 1999, ενώ οι μαθητές των χωρών που περιλαμβάνονται στο Διάγραμμα 21 ήταν 514 και 515 μονάδες, αντίστοιχα. Οι αντίστοιχοι μέσοι όροι για το σύνολο των χωρών που συμμετείχαν στις εξετάσεις ήταν 519 και 521 μονάδες.

Διάγραμμα 21: Επίδοση των μαθητών σε εξετάσεις μαθηματικών

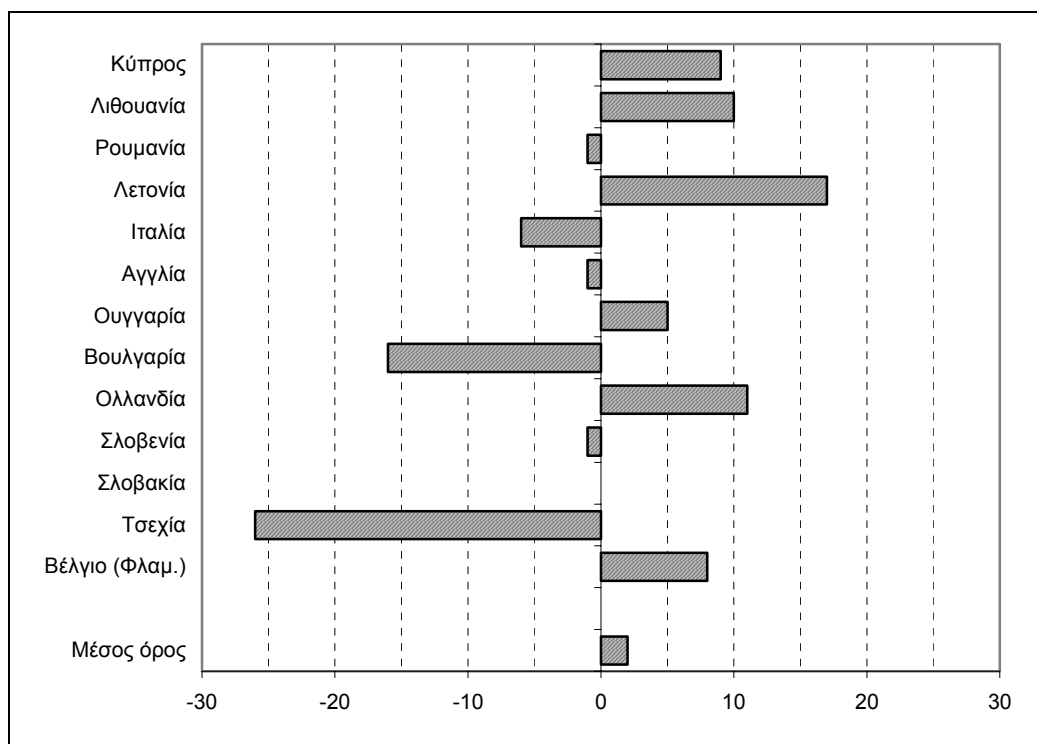
Πηγή: IEA Third International Mathematics and Sciences Study (TIMSS), 1998-1999, exhibit 1, 3 (page 36).

Ανάμεσα στις χώρες που παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 21, παρόμοια αποτελέσματα στα μαθηματικά με αυτά των μαθητών της Κύπρου είχαν οι μαθητές από τη Λιθουανία και τη Ρουμανία με επιδόσεις 472 και 474 μονάδων το 1995, και 482 και 472 για το 1999, αντίστοιχα. Την ψηλότερη επίδοση είχαν οι μαθητές από το Βέλγιο (Φλαμανδία) με 550 το 1995 και 558 μονάδες το 1999. Την ψηλότερη επίδοση ανάμεσα σε όλες τις χώρες που έλαβαν μέρος στην έρευνα πέτυχαν οι μαθητές από την Ιαπωνία και στα δύο έτη, με μέσους όρους 581 και 579 μονάδες για το 1995 και 1999, αντίστοιχα.

Στο Διάγραμμα 22 παρουσιάζονται οι διαφορές στην επίδοση των μαθητών στα μαθηματικά μεταξύ 1995 και 1999. Τη μεγαλύτερη βελτίωση πέτυχαν οι μαθητές από τη Λετονία (17 μονάδες) και ακολουθούν οι μαθητές από την Ολλανδία (11 μονάδες), τη Λιθουανία (10 μονάδες) και την Κύπρο (9 μονάδες). Αντίθετα, για αρκετές χώρες η μέση επίδοση μειώθηκε, ιδιαίτερα των Τσέχων μαθητών (μείον 26 μονάδες). Κατά μέσο όρο η επίδοση στα μαθηματικά μεταξύ 1995 και 1999 αυξήθηκε κατά 2 μονάδες.

Διάγραμμα 22: Αλλαγή στην επίδοση των μαθητών στις εξετάσεις μαθηματικών μεταξύ 1995 και 1999

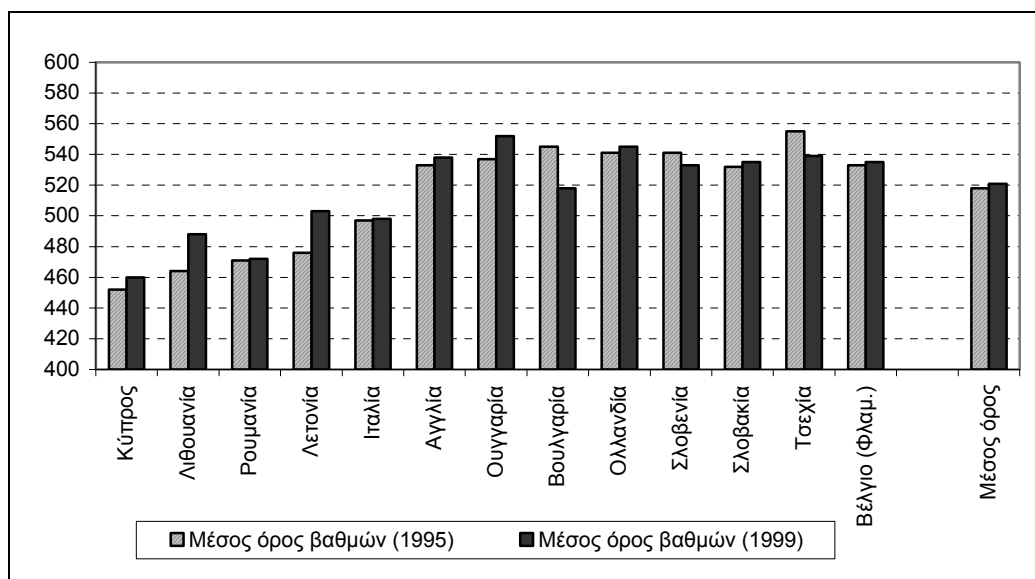

Πηγή: IEA Third International Mathematics and Sciences Study (TIMSS), 1998-1999, exhibit 1, 3 (page 36).

Επιστήμη

Όπως φαίνεται από το Διάγραμμα 23, οι επιδόσεις των μαθητών της Κύπρου ήταν οι χαμηλότερες ανάμεσα στις χώρες που παρουσιάζονται στο διάγραμμα και στις εξετάσεις της επιστήμης. Η επίδοση των μαθητών της Κύπρου σε αυτή την εξέταση ήταν 452 μονάδες το 1995 και 460 μονάδες το 1999. Οι αντίστοιχοι μέσοι όροι των μαθητών όλων των χωρών που έλαβαν μέρος ήταν 518 και 521 μονάδες. Αμέσως μπροστά από τους μαθητές της Κύπρου βρίσκονται οι μαθητές από τη Λιθουανία (464/488 μονάδες) και Ρουμανία (471/472 μονάδες), ενώ την ψηλότερη επίδοση στις εξετάσεις της επιστήμης σημείωσαν και πάλι οι μαθητές από το Βέλγιο, με 533 και 535 μονάδες. Την ψηλότερη μέση επίδοση στις εξετάσεις της επιστήμης το 1995 ανάμεσα σε όλες τις χώρες που έλαβαν μέρος πέτυχαν οι μαθητές από την Ιαπωνία (554 μονάδες) και το 1999 οι μαθητές από την Ουγγαρία (552 μονάδες).

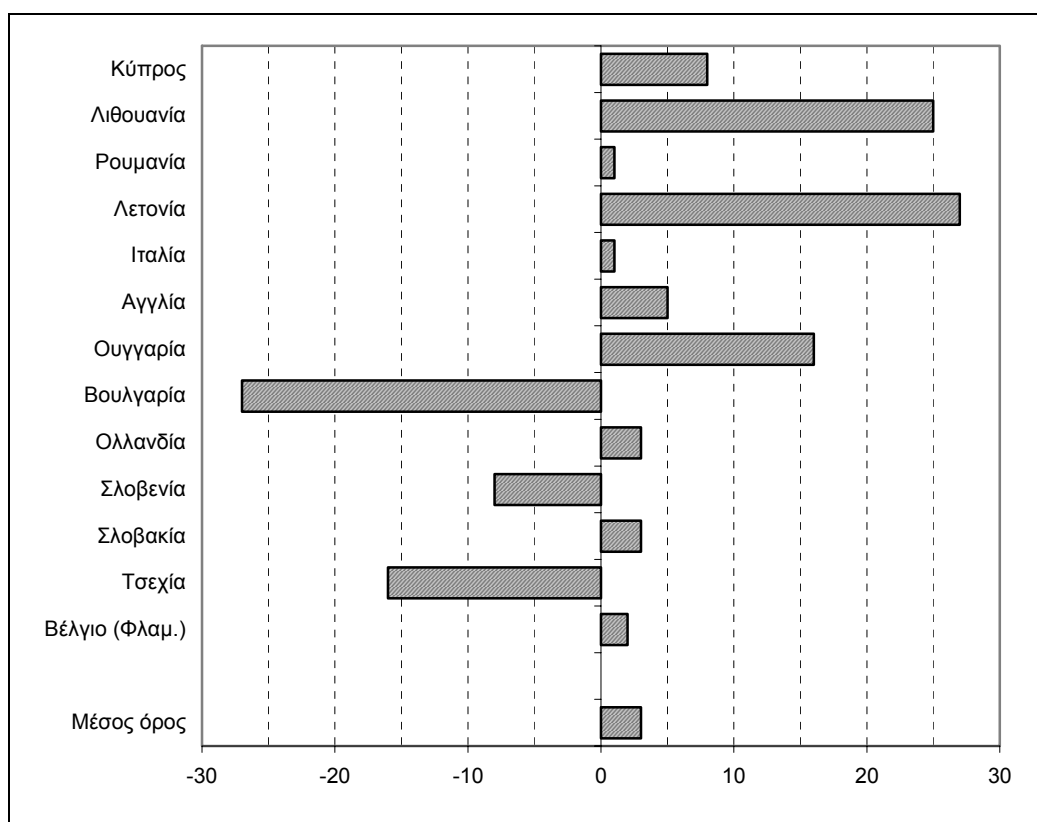
Διάγραμμα 23: Επίδοση των μαθητών σε εξετάσεις επιστήμης (TIMSS)

Πηγή: IEA Third International Mathematics and Sciences Study (TIMSS), 1998-1999, exhibit 1, 3 (page 36).

Όσον αφορά τις διαφορές στην επίδοση μεταξύ των δύο ετών, από το Διάγραμμα 24 φαίνεται ότι τη μεγαλύτερη βελτίωση στις εξετάσεις της επιστήμης είχαν οι μαθητές από τη Λετονία (27 μονάδες), τη Λιθουανία (24 μονάδες), και την Ουγγαρία (15 μονάδες). Σε αυτές τις εξετάσεις οι μαθητές από την Κύπρο παρουσίασαν βελτίωση 8 μονάδων, που ήταν μεγαλύτερη από τη μέση βελτίωση (3 μονάδες).

Διάγραμμα 24: Αλλαγή στην επίδοση των μαθητών σε εξετάσεις επιστήμης μεταξύ 1995 και 1999.

Πηγή: IEA Third International Mathematics and Sciences Study (TIMSS), 1998-1999, exhibit 1, 3 (page 36).

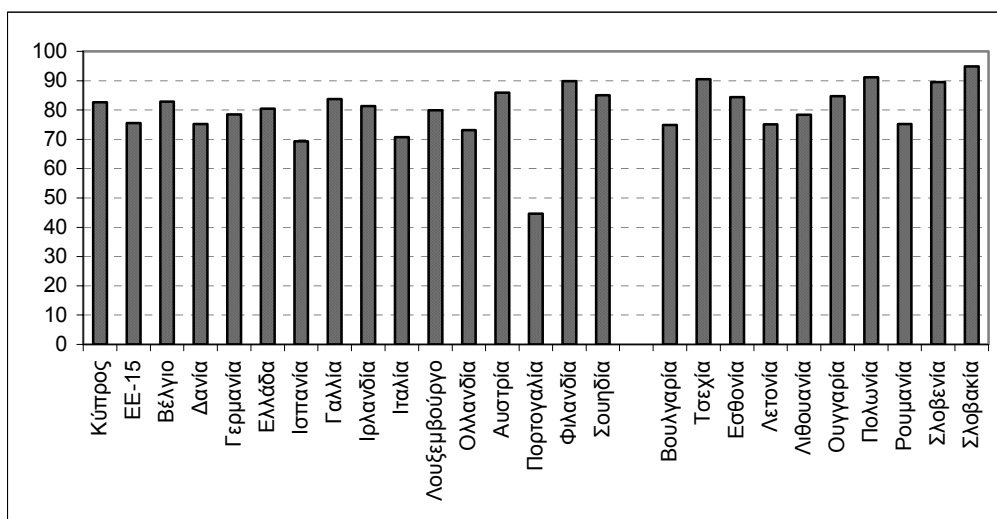
Οι κατά επανάληψη χαμηλές επιδόσεις που πέτυχαν οι μαθητές από την Κύπρο στις εξετάσεις στα δύο γνωστικά αντικείμενα δημιουργεί αρκετά ερωτηματικά όσον αφορά τα αίτια. Μια εξήγηση που έχει ενδιαφέρον από οικονομική άποψη είναι η κακή κατανομή των πόρων στη δημόσια πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση: όπως είδαμε στην προηγούμενη ενότητα, ενώ η δημόσια δαπάνη για την παιδεία στην Κύπρο αφιερώνεται κυρίως στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση και είναι αρκετά ψηλή σε σχέση με τις χώρες που εξετάστηκαν, αυτή απορροφάται κατά ένα μεγάλο μέρος από τους μισθούς των εκπαιδευτικών. Ένας τρόπος για να βελτιωθεί η απόδοση της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Κύπρο, είναι να δοθεί μεγαλύτερη προσοχή στη βελτίωση του κεφαλαιουχικού εξοπλισμού και των μέσων που χρησιμοποιούνται στην εκπαιδευτική διαδικασία, καθώς και στη συνεχή κατάρτιση και επιμόρφωση του εκπαιδευτικού προσωπικού, παρά στην αύξηση των απολαβών του.

3.3 Συμμετοχή στην Εκπαίδευση

Ένας άλλος τρόπος μέτρησης της απόδοσης της παιδείας σε μια χώρα είναι με δείκτες της *ποσότητας* της εκπαίδευσης που κατά μέσο όρο λαμβάνουν τα άτομα.

Στο Διάγραμμα 25 παρουσιάζεται το ποσοστό των ατόμων ηλικίας 22 ετών το 2000, που έχουν συμπληρώσει με επιτυχία ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Στην Κύπρο το ποσοστό αυτό ανέρχεται στο 82,6%, ενώ ο μέσος όρος για τις χώρες-μέλη της ΕΕ-15 (για όσες υπάρχουν στοιχεία) είναι 75,5%. Ανάμεσα στις νέες χώρες-μέλη της ΕΕ, το μεγαλύτερο ποσοστό ατόμων ηλικίας 22 ετών το 2000, που έχουν συμπληρώσει με επιτυχία την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, παρουσιάζουν η Σλοβακία (94,9%), η Πολωνία (91,2%) και η Τσεχία, (90,5%). Το αντίστοιχο μικρότερο ποσοστό έχει η Πορτογαλία (44,7%).

Διάγραμμα 25: Ποσοστό των ατόμων ηλικίας 22 ετών που έχουν συμπληρώσει επιτυχώς τουλάχιστον την ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση το 2000

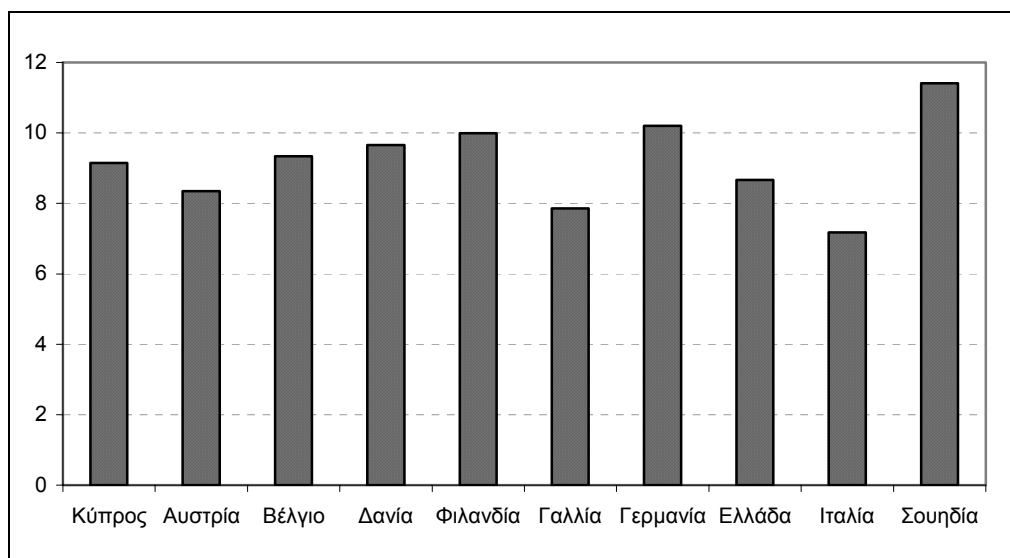
Πηγή: Eurydice: Key education in Europe 2002, Chapter E, Secondary Education.

Στο Διάγραμμα 26 παρουσιάζεται η διάρκεια της επίσημης εκπαίδευσης που λαμβάνουν, κατά μέσο όρο, άτομα άνω των 15 ετών στην Κύπρο και σε διάφορες άλλες ευρωπαϊκές χώρες.¹⁴ Για την Κύπρο ο μέσος όρος της διάρκειας αυτής της εκπαίδευσης είναι 9 χρόνια, ενώ για τις χώρες που εξετάζονται είναι 9,2 χρόνια. Η μεγαλύτερη διάρκεια της επίσημης εκπαίδευσης μετά τα 15

¹⁴ Δηλαδή, συμμετοχή στην ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, που είναι συνήθως προαιρετική, και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, που είναι κατά κανόνα προαιρετική.

παρουσιάζεται στη Σουηδία (11,4 χρόνια), στη Γερμανία (10,2 χρόνια) και στη Φιλανδία (10,0 χρόνια), ενώ η μικρότερη στην Ιταλία (7,2 χρόνια).

Διάγραμμα 26: Μέση διάρκεια εκπαίδευσης ενηλίκων το 2000

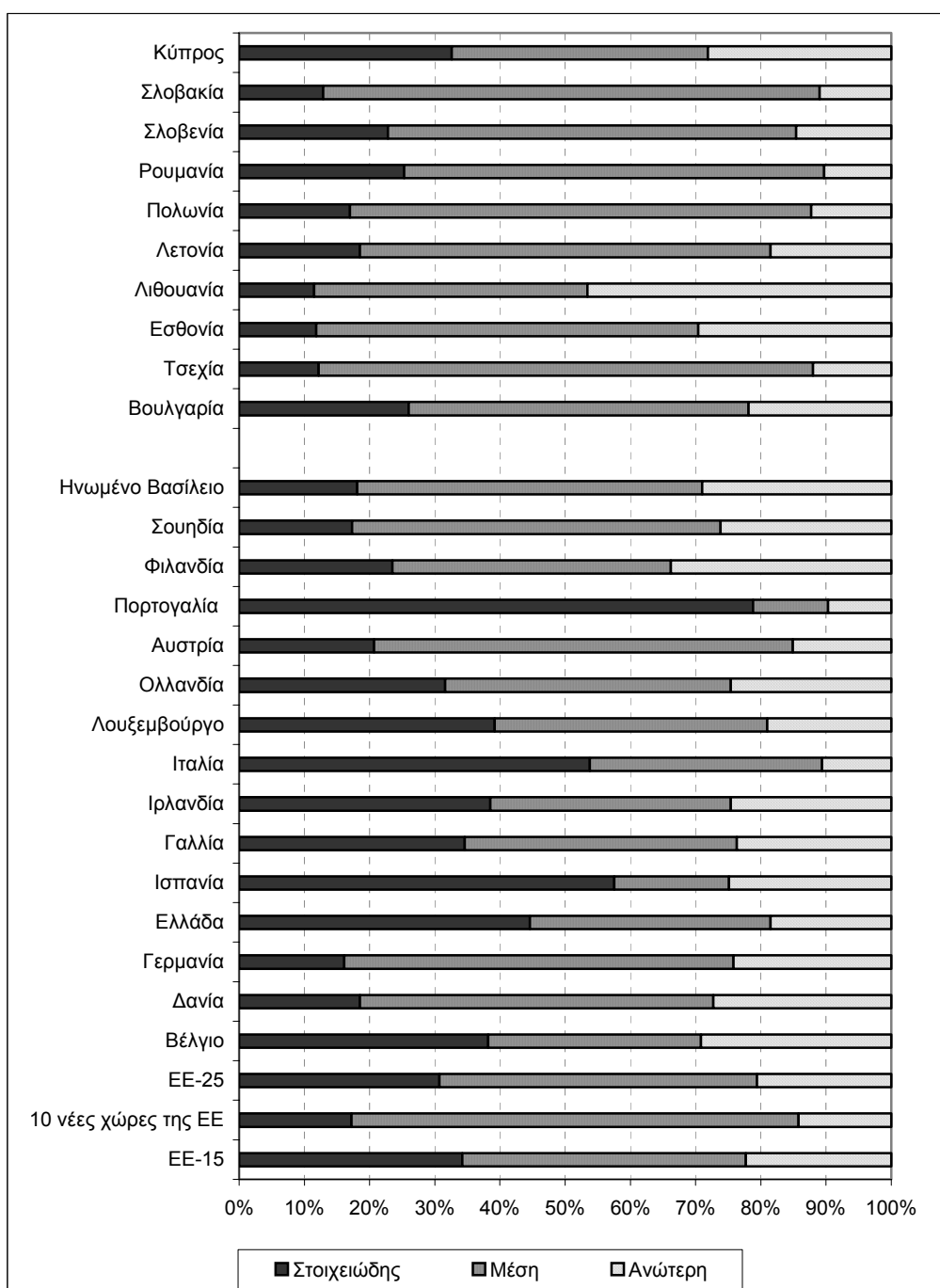

Πηγή: WDI database, 2001.

Το Διάγραμμα 27 δείχνει το ποσοστό των ατόμων ηλικίας 25-59 χρονών στις χώρες-μέλη της ΕΕ το 2001, που έχουν συμπληρώσει πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στην Κύπρο τα ποσοστά αυτά ήταν 33,8% για την τριτοβάθμια, 39,3% για τη δευτεροβάθμια και 32,6% για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Την ίδια χρονιά οι αντίστοιχοι μέσοι όροι για τις χώρες-μέλη της ΕΕ-15 ήταν 22,3%, 43,5% και 34,2% και για τις υπό ένταξη χώρες είναι 14,2%, 68,6% και 17,2%. Έτσι η Κύπρος συγκρίνεται ευνοϊκά σε σχέση με το ποσοστό των ατόμων ηλικίας 25-59 χρονών που έχουν (κατά μέσο όρο) συμπληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην ΕΕ-15 και σε σχέση με το ποσοστό των ατόμων που (κατά μέσο όρο) έχουν συμπληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση στις υπό ένταξη χώρες.

Επίσης, η Κύπρος έχει το πέμπτο ψηλότερο ποσοστό αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ανάμεσα στις χώρες που εμφανίζονται στο Διάγραμμα 27. Το ψηλότερο ποσοστό αποφοίτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης έχει η Λιθουανία (46,6%), ακολουθούμενη από τη Φιλανδία (33,8%). Αντίθετα, στην Πορτογαλία μόνο 9,7% των ατόμων ηλικίας 25-59 είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ το 78,8% έχουν συμπληρώσει μόνο πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Διάγραμμα 27: Ποσοστό ατόμων ηλικίας 25-59 το 2001, που έχουν συμπληρώσει πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση

Πηγή: Eurostat (REGIO, LFS), National Statistical Institutes + calculations DGREGIO.

Educational attainment: Labour Force Survey 2001; accession candidates: excl. MT
http://europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/pdf/interim2/tables_01_12_en.pdf

3.4 Αποδόσεις στην Αγορά Εργασίας

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον στη διεθνή βιβλιογραφία παρουσιάζει και η σχέση των απολαβών στην αγορά εργασίας με τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους. Σύμφωνα με τη θεωρία, καθώς αυξάνονται τα χρόνια εκπαίδευσης ενός ατόμου, αυξάνεται η παραγωγικότητα και, κατά συνέπεια, ο μισθός του στην αγορά εργασίας. Αυτό υποστηρίζεται και από εμπειρικές μελέτες, που δείχνουν ότι πράγματι υπάρχει θετική σχέση μεταξύ επιπέδου εκπαίδευσης και απολαβών.¹⁵ Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι η θετική αυτή σχέση ισχύει στο βαθμό που η αγορά εργασίας λειτουργεί ανταγωνιστικά. Διαφορετικά οι διαφορές στις απολαβές δυνατόν να αντανakλούν σε μισθολογικές διακρίσεις.

Εξισώσεις απολαβών

Η οικονομετρική εκτίμηση των αποδόσεων της παιδείας στην αγορά εργασίας γίνεται με *εξισώσεις απολαβών*, όπου η εξαρτώμενη μεταβλητή είναι οι απολαβές του ατόμου και ανάμεσα στις ανεξάρτητες (επεξηγηματικές) μεταβλητές περιλαμβάνονται, εκτός από τα χρόνια εκπαίδευσης, όλες οι διαθέσιμες μεταβλητές που θεωρούνται ότι επηρεάζουν το επίπεδο των απολαβών, όπως είναι η ηλικία, το φύλο, ο τομέας απασχόλησης κλπ. Επίσης, οι ανεξάρτητες μεταβλητές δυνατόν να περιλαμβάνουν την εκπαίδευση των γονιών και άλλα χαρακτηριστικά που αντανakλούν στο οικογενειακό, κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον του ατόμου, αφού από εμπειρικές έρευνες προκύπτει ότι αυτά τα χαρακτηριστικά συμβάλλουν σημαντικά στην επίτευξη υψηλής απόδοσης της επένδυσης του ατόμου στην εκπαίδευση.¹⁶

Χρησιμοποιώντας στοιχεία από την Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών του 1996/97 εκτιμήσαμε την εξίσωση απολαβών των εργαζομένων στην Κύπρο ηλικίας 21 και 59 ετών, επιτρέποντας διαφοροποίηση των απολαβών αναλόγως του φύλου και του τομέα απασχόλησης (δημόσιος ή ιδιωτικός) του ατόμου, και αναλόγως της βαθμίδας εκπαίδευσης που συμπλήρωσε. Άλλοι παράγοντες που θεωρήθηκε ότι μπορεί να επηρεάζουν το ύψος των απολαβών και περιλήφθηκαν

---

¹⁵ Mincer (1970) and Rosen (1977).

¹⁶ Θεωρητικά, οι εξισώσεις απολαβών περιλαμβάνουν ποιοτικά χαρακτηριστικά της εκπαίδευσης στις μεταβλητές που προσδιορίζουν τις απολαβές. Όμως, η χρησιμοποίηση τέτοιων ποιοτικών χαρακτηριστικών στις εμπειρικές εφαρμογές παρουσιάζει δυσκολίες λόγω έλλειψης ικανοποιητικών στοιχείων (Zvi Griliches and William Mason, 1972).

στην εμπειρική ανάλυση ως ανεξάρτητες μεταβλητές ήταν η ηλικία και ο τόπος διαμονής (αστική ή αγροτική περιοχή).¹⁷

Απολαβές των ανδρών

Τα αποτελέσματα για τους άνδρες παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 28, που δείχνει την ποσοστιαία διαφορά μεταξύ των απολαβών των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα σε σχέση με τις απολαβές των εργαζομένων στο δημόσιο τομέα και έχουν συμπληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Τα συμπεράσματα είναι ως εξής:

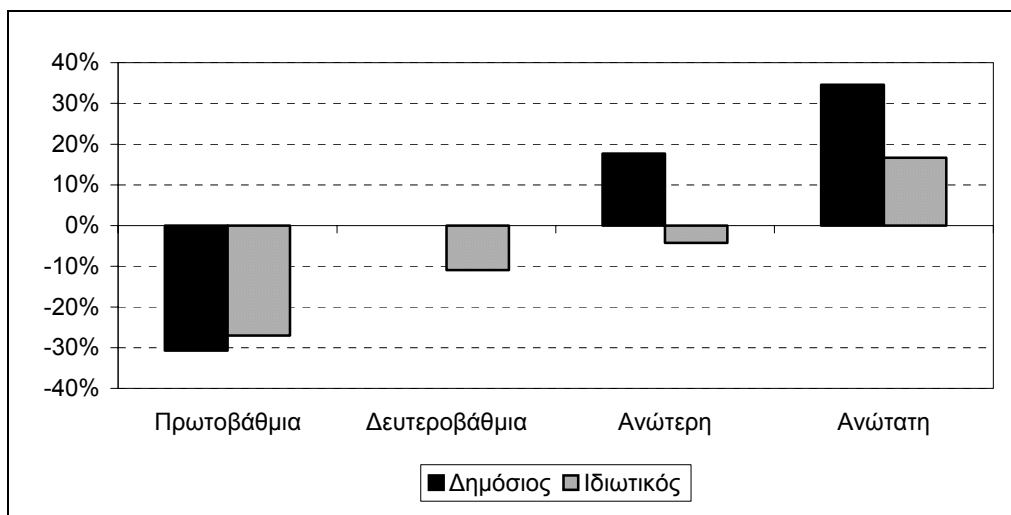
- Οι απολαβές αυξάνονται με το επίπεδο της μόρφωσης του εργαζομένου, τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα. Κατά μέσο όρο, μετάβαση από τη μια βαθμίδα εκπαίδευσης αντιστοιχεί με αύξηση των απολαβών από περίπου 10% μέχρι 30%.
- Ταυτόχρονα, η σημασία των ακαδημαϊκών προσόντων φαίνεται να διαφέρει στους δύο τομείς της οικονομίας: ενώ στο δημόσιο τομέα οι άνδρες έχουν συμπληρώσει μόνο την πρωτοβάθμια εκπαίδευση έχουν κατά 31% περίπου χαμηλότερες απολαβές από αυτούς που έχουν συμπληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, και αυτοί που έχουν συμπληρώσει και ανώτατη εκπαίδευση 35% περίπου ψηλότερες απολαβές, οι διαφορές στον ιδιωτικό τομέα είναι 27% και 16%, αντίστοιχα. Δηλαδή, η μεγαλύτερη σημασία φαίνεται να δίνεται στο δημόσιο παρά στον ιδιωτικό τομέα.
- Επιπλέον, τα άτομα με τα χαμηλότερα ακαδημαϊκά προσόντα αμείβονται περισσότερο στον ιδιωτικό τομέα από ότι στο δημόσιο, ενώ το αντίθετο συμβαίνει για τα άτομα με ανώτερη βαθμίδα εκπαίδευσης. Επίσης, τα άτομα με *ανώτερη* εκπαίδευση που εργάζονται στο ιδιωτικό τομέα αμείβονται χαμηλότερα από άτομα που έχουν συμπληρώσει μέχρι και τη *δευτεροβάθμια* εκπαίδευση και εργάζονται στο δημόσιο τομέα.

---

¹⁷ Η ανώτερη βαθμίδα εκπαίδευσης αναφέρεται στα κολέγια, και η ανώτατη στα πανεπιστήμια. Οι επιλογές των χαρακτηριστικών που μπορεί να επηρεάζουν το επίπεδο των απολαβών, η ηλικιακή σύνθεση του δείγματος που χρησιμοποιείται για την εκτίμηση, καθώς και η μέθοδος εκτίμησης (OLS) ακολουθούν τους Trostel, Walker και Woolley (2002).

Διάγραμμα 28: Ποσοστιαίες αλλαγές στις απολαβές των ανδρών ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης (1996/97)

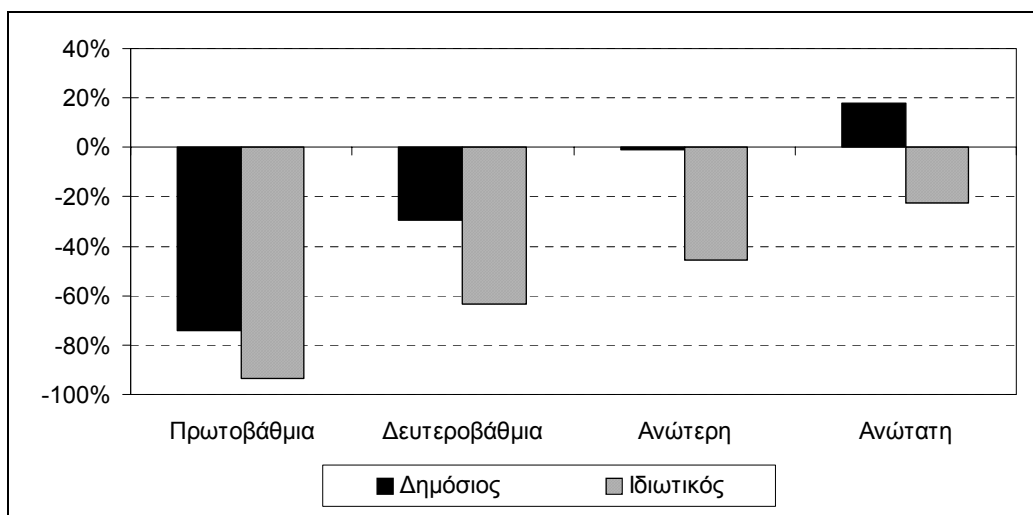

Πηγή: Εκτιμήσεις βασισμένες σε στοιχεία από την Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 1996/97.

Απολαβές των γυναικών

Τα αντίστοιχα αποτελέσματα για τις γυναίκες παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 29, όπου η σύγκριση γίνεται σε σχέση με τις απολαβές των ανδρών που εργάζονται στο δημόσιο τομέα και έχουν συμπληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, όπως και στο προηγούμενο διάγραμμα.

Διάγραμμα 29: Ποσοστιαίες αλλαγές στις απολαβές ανάλογα με το επίπεδο εκπαίδευσης για τις γυναίκες (ΕΟΠ96/97)

Πηγή: Εκτιμήσεις βασισμένες σε στοιχεία από την Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 1996/97.

Εδώ φαίνεται ότι υπάρχει, κατά μέσο όρο μια διαφορά της τάξης του -40% περίπου, μεταξύ των απολαβών των γυναικών και των ανδρών:

- Η μεγαλύτερη διαφορά (-60%) παρατηρείται μεταξύ ατόμων με μόνο πρωτοβάθμια εκπαίδευση, που εργάζονται στον ιδιωτικό τομέα.
- Η μικρότερη διαφορά (-15%) είναι μεταξύ ατόμων με ανώτερη τριτοβάθμια εκπαίδευση, που εργάζονται στο δημόσιο τομέα.

Γενικά, φαίνεται ότι οι αμοιβές των γυναικών υστερούν περισσότερο από αυτές των ανδρών στον ιδιωτικό παρά στο δημόσιο τομέα. Επίσης, φαίνεται σε ότι αφορά τη διαφορά στην επίδραση των ακαδημαϊκών προσόντων μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου τομέα ισχύει για τις γυναίκες ότι και για τους άνδρες, δηλαδή τα ακαδημαϊκά προσόντα αυξάνουν τις απολαβές περισσότερο στο δημόσιο παρά στον ιδιωτικό τομέα.

Σύγκριση με άλλες χώρες

Για σύγκριση των αποδόσεων της παιδείας στην Κύπρο με τις αποδόσεις σε άλλες χώρες εκτιμήσαμε συναρτήσεις απολαβών, όπου η ποσότητα εκπαίδευσης του ατόμου μετριέται με τη διάρκεια της εκπαίδευσής του.¹⁸ Με άλλα λόγια, εξετάζουμε την επίδραση στο (μέσο) επίπεδο του μισθού από ένα επιπλέον έτος εκπαίδευσης.¹⁹ Τα αποτελέσματα αυτής της εκτίμησης είναι συγκρίσιμα με τα αποτελέσματα που οι Trostel, Walker και Woolley (2002) έχουν εκτιμήσει για άλλες χώρες και παρουσιάζονται, μαζί με τα αποτελέσματα για την Κύπρο, στο Διάγραμμα 30.

Από τις εκτιμήσεις φαίνεται ότι στην Κύπρο κάθε επιπλέον έτος εκπαίδευσης αυξάνει το μισθό για τους άνδρες κατά 4,2% και για τις γυναίκες κατά 6,5%.²⁰ Σε σχέση με τις άλλες χώρες που παρουσιάζονται στο διάγραμμα, η απόδοση της παιδείας για τους άνδρες στην Κύπρο είναι ελαφρά ψηλότερη από την αντίστοιχη εκτίμηση για την Αυστρία (3,8%) και την Ιταλία (3,7%), αρκετά ψηλότερη από

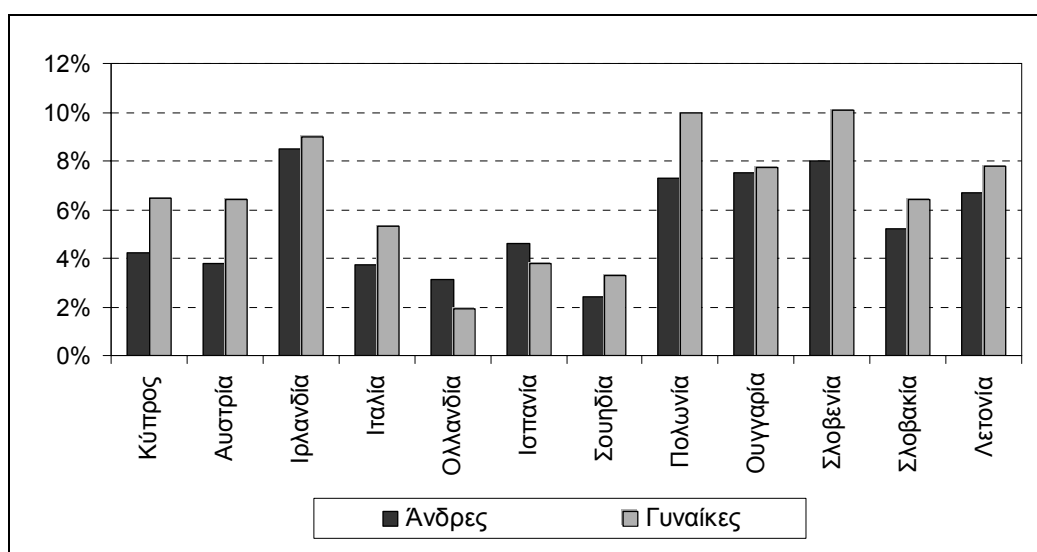
¹⁸ Κατά τα άλλα, δεν διαφέρουν από αυτές για τις οποίες έχουμε ήδη παρουσιάσει σε προηγούμενα διαγράμματα.

¹⁹ Υποθέτουμε ότι ο αριθμός των ετών συμμετοχής στην εκπαίδευση επηρεάζει γραμμικά το ύψος των απολαβών.

²⁰ Το αποτέλεσμα ότι η οριακή αύξηση για τις γυναίκες είναι ψηλότερη από ότι στους άνδρες δεν βρίσκεται σε αντινομία με το προηγούμενο αποτέλεσμα ότι, κατά μέσο όρο, οι γυναίκες έχουν χαμηλότερους μισθούς από τους άνδρες συναδέλφους τους.

αυτή για την Ολλανδία (3,1%) και Σουηδία (2,4%), και χαμηλότερη από ότι στις άλλες νέες χώρες-μέλη της ΕΕ, καθώς και στην Ιρλανδία. Η εκτίμηση της απόδοσης της παιδείας για τις γυναίκες στην Κύπρο συγκρίνεται κάπως ευνοϊκότερα, καθώς είναι ψηλότερη, όπως και για τους άνδρες, από ότι στις Αυστρία (6,4%), Ιταλία (5,3%), Σουηδία (3,3%), και Ολλανδία (1,9%) αλλά, επίσης, και από ότι στην Ισπανία (3,8%), και η ίδια με αυτή στη Σλοβακία. Αξίζει να σημειωθεί ότι στους άνδρες οι ψηλότερες αποδόσεις της παιδείας παρουσιάζονται στην Ιρλανδία (8,5%) και στις γυναίκες στη Σλοβενία (10,1%).

Διάγραμμα 30: Επίδραση ενός έτους επιπλέον εκπαίδευσης στο μισθό

Πηγή: Εκτιμήσεις των συγγραφέων από τα στοιχεία της ΕΟΠ96/97 για την Κύπρο, και Trostel, Walker και Woolley (2002) για τις υπόλοιπες χώρες.

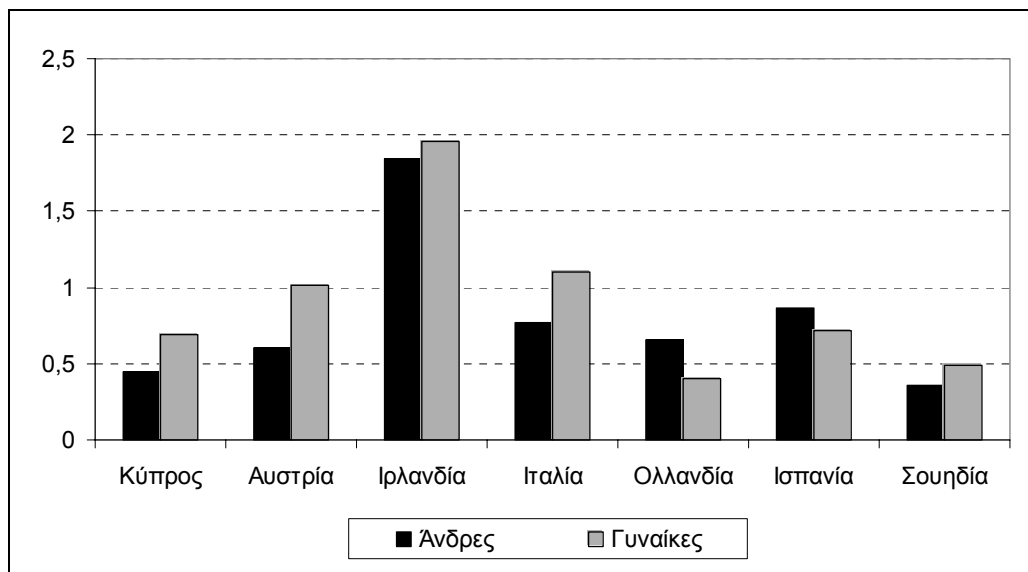
Αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος

Η ταυτόχρονη σύγκριση της απόδοσης της παιδείας στην αγορά εργασίας και της συνολικής δαπάνης για την παιδεία μεταξύ των χωρών δίνει μια εικόνα της αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού τους συστήματος. Αυτή η ταυτόχρονη σύγκριση επιχειρείται στο Διάγραμμα 31, όπου παρουσιάζεται ο λόγος της απόδοσης της παιδείας (ποσοστιαία αλλαγή στο μισθό που συνδέεται με ένα επιπλέον έτος εκπαίδευσης) προς τη συνολική δαπάνη της χώρας για την παιδεία ως ποσοστό στο ΑΕΠ.²¹

²¹ Στο Διάγραμμα 31 παρουσιάζονται λιγότερες χώρες από ότι σε προηγούμενα διαγράμματα διότι δεν υπήρχαν πληροφορίες για τις συνολικές δαπάνες των χωρών που λείπουν.

Όπως φαίνεται η αποτελεσματικότητα του τομέα της παιδείας στην Κύπρο σε σχέση με τους άνδρες (44%), είναι η δεύτερη χαμηλότερη μετά τη Σουηδία, ενώ σε σχέση με τις γυναίκες (68%) η τρίτη χαμηλότερη, μετά τις Ολλανδία και Σουηδία. Στο διάγραμμα, ξεχωρίζει ιδιαίτερα η περίπτωση της Ιρλανδίας, όπου το ποσοστό της αύξησης στο μισθό, τόσο των ανδρών όσο και των γυναικών, για ένα επιπλέον έτος εκπαίδευσης, είναι σχεδόν το διπλάσιο από το ποσοστό του ΑΕΠ που δαπανά η χώρα αυτή για την παιδεία.

Διάγραμμα 31: Ο λόγος της ποσοστιαίας αλλαγής στο μισθό από ένα επιπλέον έτος εκπαίδευσης ως προς το ποσοστό του ΑΕΠ που δαπανάται για την παιδεία.

Πηγή: Εκτιμήσεις των συγγραφέων από τα στοιχεία της ΕΟΠ96/97 για την Κύπρο, και Trostel, Walker και Woolley (2002) για τις υπόλοιπες χώρες.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Οι προκλήσεις

Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και η απορύθμιση των αγορών έχουν αναδείξει τη σημασία του ανθρώπινου κεφαλαίου στην επιτελική οργάνωση και λήψη στρατηγικών αποφάσεων. Στο έντονα ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον μια οικονομία πρέπει συνεχώς να βελτιώνει την παραγωγικότητά της για να επιβιώσει. Η τεχνολογική πρόοδος με την οποία βελτιώνεται η παραγωγικότητα της οικονομίας είναι αποτέλεσμα της ανθρώπινης γνώσης και εφευρετικότητας. Κατά συνέπεια, αν δεν υπάρξει βελτίωση στις γνώσεις και δεξιότητες του ανθρώπινου κεφαλαίου ούτε και οι υπόλοιποι συντελεστές της παραγωγής μπορούν να γίνουν πιο παραγωγικοί.

Πόσο έτοιμο είναι το εκπαιδευτικό σύστημα της Κύπρου να αντιμετωπίσει αυτές τις προκλήσεις;

- Ο δυναμισμός του τομέα των υπηρεσιών της Κυπριακής οικονομίας, που κατά κύριο λόγο στηρίζεται στο ανθρώπινο κεφάλαιο, δείχνει ότι η παιδεία στην Κύπρο διαδραματίζει θετικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας.
- Από την άλλη, δεν μπορεί να αμφισβητήσει κανείς ότι ένα εκπαιδευτικό σύστημα μπορεί να συμβάλει πιο αποτελεσματικά στην οικονομική ευημερία όταν επιδέχεται συνεχείς βελτιώσεις.

Το παρόν δοκίμιο κινήθηκε σε αυτό το πνεύμα και εξετάζοντας το Κυπριακό εκπαιδευτικό σύστημα από καθαρά οικονομική σκοπιά εντόπισε αδυναμίες που μειώνουν την αποτελεσματικότητά του. Πιο κάτω, παραθέτουμε περιληπτικά αυτές τις αδυναμίες σε μια προσπάθεια οριοθέτησης των κατευθύνσεων προς τις οποίες πρέπει να κινηθεί η Κυπριακή παιδεία για να γίνει πιο αποτελεσματική.

Δαπάνες

Οι συνολικές δαπάνες για την παιδεία στην Κύπρο είναι ιδιαίτερα ψηλές σε σχέση με άλλες χώρες της Ευρώπης. Αυτό οφείλεται κυρίως στην πολύ ψηλή ιδιωτική δαπάνη για φοίτηση σε τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα του εξωτερικού. Εκτός από αυτές τις δαπάνες, τα νοικοκυριά στην Κύπρο δαπανούν σημαντικά ποσά για συμπληρωματική εκπαίδευση, ιδιαίτερα αυτά με παιδιά στη

δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Τα πιο φτωχά νοικοκυριά τείνουν να δαπανούν σχετικά μεγαλύτερο ποσοστό του εισοδήματός τους για συμπληρωματική εκπαίδευση.

Ένα πολύ μεγάλο μέρος των δημοσίων δαπανών για την παιδεία απορροφούν η πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση και αυτό αντανακλά κυρίως στους σχετικά πολύ ψηλούς μισθούς των εκπαιδευτικών, ιδιαίτερα αυτών που είναι σε ψηλές μισθολογικές βαθμίδες. Ταυτόχρονα, το ποσοστό της δημόσιας δαπάνης στην εκπαίδευση που κατανέμεται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Κύπρο είναι αρκετά χαμηλό σε σχέση με το ποσοστό που κατανέμεται στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Ως αποτέλεσμα, η δημόσια δαπάνη που αντιστοιχεί για κάθε φοιτητή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Κύπρο είναι από τις χαμηλότερες στην Ευρώπη.

Κατανομή

Η έμφαση στην κατανομή των δημοσίων δαπανών για την παιδεία είναι στους μισθούς των εκπαιδευτικών με αποτέλεσμα να παραμελούνται οι κεφαλαιουχικές δαπάνες για εξοπλισμό και αναβάθμιση της τεχνολογίας τόσο στη διοίκηση όσο και στη διδασκαλία.

Εδώ πρέπει να τονιστεί ότι ενσωμάτωση νέας τεχνολογίας στο εκπαιδευτικό σύστημα δεν σημαίνει προσθήκη του μαθήματος της πληροφορικής στο αναλυτικό πρόγραμμα διδασκαλίας, αλλά αναδιοργάνωση και αναπροσαρμογή στα νέα τεχνολογικά δεδομένα ολόκληρου του αναλυτικού προγράμματος και του τρόπου διδασκαλίας, από τα Νέα Ελληνικά μέχρι τα Μαθηματικά και από τη Φυσική μέχρι τη Μουσική. Η νέα τεχνολογία είναι νέος τρόπος οργάνωσης και διαχείρισης ολόκληρου του εκπαιδευτικού συστήματος και όχι ένα νέο μάθημα.

Όσον αφορά στη διδασκαλία πρέπει να δοθεί περισσότερη έμφαση στην κατανομή πόρων για τη συνεχή επιμόρφωση και αναβάθμιση του εκπαιδευτικού προσωπικού, ιδιαίτερα σε ένα καθεστώς επετηρίδας που συντείνει στην επιστημονική υστέρηση των διοριζομένων. Το πρόβλημα επιστημονικής υστέρησης επιτείνεται και από το γεγονός ότι οι διδάσκοντες δεν έχουν ούτε τα αναγκαία μέσα ούτε τις ευκαιρίες να ενσωματώνουν τις νέες εξελίξεις στην ύλη και διδασκαλία του γνωστικού τους αντικείμενου.

Αποτελεσματικότητα

Στην Κύπρο η συνολική δαπάνη για την παιδεία ως ποσοστό του ΑΕΠ είναι ψηλή, χωρίς αυτό να μεταφράζεται σε ποιοτικά καλύτερη ή ποσοτικά περισσότερη παιδεία από ότι σε άλλες χώρες, όπου η συνολική δαπάνη για την παιδεία αντιστοιχεί με μικρότερο ποσοστό του ΑΕΠ.

Η χαμηλή αποτελεσματικότητα της παιδείας στην Κύπρο συνδέεται με διάφορα φαινόμενα. Για παράδειγμα, το σύστημα εισδοχής στα πανεπιστήμια Κύπρου και Ελλάδας, ιδιαίτερα στον κλάδο των επιστημών της αγωγής, ωθεί τα νοικοκυριά να δαπανούν μεγάλο μέρος του εισοδήματός τους για συμπληρωματική εκπαίδευση. Για όσους εξασφαλίσουν θέση σε πανεπιστήμιο και, ακολούθως, διοριστούν στο δημόσιο τομέα, η επένδυση στη συμπληρωματική παιδεία έχει σημαντικά χρηματικά και άλλα ωφελήματα. Όμως, για τους υπόλοιπους η ίδια επένδυση έχει ελάχιστη απόδοση αφού οι γνώσεις και δεξιότητες που προσφέρει η συμπληρωματική εκπαίδευση είναι κατά κύριο λόγο χρήσιμες μόνο για τις εισαγωγικές εξετάσεις.

Όμως, ο πιο σημαντικός λόγος για την αναποτελεσματικότητα της παιδείας στην Κύπρο είναι οι στρεβλώσεις που προκαλεί η δημόσια υπηρεσία στην αγορά εργασίας. Ιδιαίτερα, στον τομέα της εκπαίδευσης υπάρχει μια κατάσταση μονοπωνίου-μονοπωλίου, με το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού να είναι ο μόνος αγοραστής και τις συνδικαλιστικές οργανώσεις των δασκάλων και καθηγητών να είναι οι μόνοι πωλητές εκπαιδευτικών υπηρεσιών στο δημόσιο τομέα. Όπως συμβαίνει πάντοτε σε τέτοιες περιπτώσεις, υπάρχει μια συνεχής διαμάχη μεταξύ των δύο πλευρών για το ποιος θα σφετεριστεί το 'πλεόνασμα' που προκαλεί η στρέβλωση της αγοράς σε βάρος του καταναλωτή, που στην προκειμένη περίπτωση είναι ο κάθε Κύπριος πολίτης που έχει δικαίωμα στην παιδεία.

Ένας άλλος σημαντικός λόγος για τον οποίο η παιδεία έχει χαμηλή απόδοση στην Κύπρο συνδέεται με το ότι το παρόν σύστημα αξιολόγησης των διδασκόντων και των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων δεν στηρίζεται σε κριτήρια που να αντανακλούν μετρήσιμο έργο του διδάσκοντος και του εκπαιδευτικού ιδρύματος. Η αποσύνδεση της αμοιβής με το αποτέλεσμα της εργασίας κατά κανόνα οδηγεί σε μειωμένη αποτελεσματικότητα, και η εκπαίδευση δεν αποτελεί εξαίρεση.

Η χαμηλή αποτελεσματικότητα της παιδείας στην Κύπρο οφείλεται και στην υψηλή ιδιωτική δαπάνη για τριτοβάθμια εκπαίδευση στο εξωτερικό. Παρά τα όσα κατά καιρούς λέγονται για τις μεγάλες δυνατότητες οικονομικής ανάπτυξης της Κύπρου στον τομέα των υπηρεσιών, στην πραγματικότητα η χώρα μας σήμερα εισάγει σε μεγάλη κλίμακα εκπαιδευτικές υπηρεσίες από το εξωτερικό. Η δημιουργία νέων σχολών και τμημάτων στο Πανεπιστήμιο Κύπρου, το υπό ίδρυση Πανεπιστήμιο Εφαρμοσμένων Επιστημών και η δημιουργία ιδιωτικών πανεπιστημίων είναι βήματα προς τη σωστή κατεύθυνση. Αυτό θα συντείνει, στο να μειωθεί η συνολική δαπάνη για την παιδεία, αφού η ιδιωτική δαπάνη για σπουδές στο εξωτερικό είναι αναμφίβολα μεγαλύτερη από την πρόσθετη δημόσια δαπάνη για την αύξηση του αριθμού των φοιτητών σε τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα της Κύπρου. Όμως, η προσφορά περισσότερων επιλογών και θέσεων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση δεν πρέπει να γίνει σε βάρος της ποιότητας διότι τότε η υποκατάσταση ξένης με Κυπριακή παιδεία δεν θα οδηγήσει σε αύξηση της αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού μας συστήματος.

Συμπέρασμα

Από τη μελέτη εξάγεται ότι στα μέτρα για αύξηση της αποτελεσματικότητας της παιδείας στην Κύπρο περιλαμβάνονται τα εξής:

- ⇒ Σύγκλιση στη διαδικασία πρόσληψης, καθώς και των απολαβών και άλλων ωφελημάτων του δημόσιου με τον ιδιωτικό τομέα.
- ⇒ Ανακατανομή των δαπανών προς όφελος των επενδύσεων σε τεχνολογική υποδομή και επιμόρφωση του εκπαιδευτικού προσωπικού.
- ⇒ Ένα 'δομικό' (modular) σύστημα εισδοχής στα Ελληνικά πανεπιστήμια που διευρύνει τις επιλογές και αξιοποιεί διαφορετικές δεξιότητες των υποψηφίων.
- ⇒ Αύξηση των θέσεων και κατευθύνσεων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση με τη δημιουργία νέων σχολών και τμημάτων στο Πανεπιστήμιο Κύπρου και την ίδρυση νέων τριτοβάθμιων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.
- ⇒ Αλλαγή του τρόπου αξιολόγησης των διδασκόντων και εκπαιδευτικών ιδρυμάτων ώστε η αμοιβή να αντανakλά σε μετρήσιμο έργο.
- ⇒ Αποκέντρωση του εκπαιδευτικού συστήματος για μείωση του μονοφωνιακού-μονοπωλιακού ελέγχου και ενίσχυση του ανταγωνισμού των διδασκόντων και των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Λαζαρίδης Κίκης Ν., *Η Κυπριακή Οικονομία στον 21^ο Αιώνα*, Έκδοση Ομίλου Λαϊκής, Λευκωσία, Νοέμβριος, 2000.

Στατιστική Επετηρίδα 1999, Στατιστική Υπηρεσία.

Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου, Ιστοσελίδα <http://www.pio.gov.cy/dsr/index.html>

Στατιστικές της Εκπαίδευσης, 1998/1999, 1999/2000, Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου.

Ξένα

European Commission/ EURIDICE/ Eurostat, Key data on Education in Europe, 2002, Chapters D, E, F, G, I.

European Commission, Educational attainment: Labour Force Survey 2001;
http://europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/pdf/interim2/

Eurostat (REGIO, LFS), National Statistical Institutes + calculations DGREGIO.

Griliches, Z. and Mason, W. (1972), 'Education, income and ability', *Journal of Political Economy*, Vol,80(3), pp. S74-S103.

Hanusheck, E. (1986), 'The Economics of Schooling: Production and Efficiency in Public Schools', *Journal of Economic Literature*, Vol. 24, Issue 3, pp 1141-1177.

IEA, Third International Mathematics and Sciences Study (TIMSS), 1998-1999.

Mincer, J. (1970), 'The distribution of labor incomes: a survey with special reference to the human capital approach', *Journal of Economic Literature*, Vol. 8 (1), pp. 1-26.

OECD, Education, 2002.

Rosen, S. (1977), 'Human capital: a survey of empirical research', in *Research in labor economics*, Vol. 1, Ed.: R.G. Ehrenberg. Greenwich, CT: JAI Press, pp. 3-39.

Trostel, P., Walker, I, and Woolley P. (2002), 'Estimates of the economic return to schooling for 28 countries', *Labour Economics*, Vol. 9, pp. 1-16.

World Bank, World Development Indicators Database, 2001.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Από την ανεξαρτησία της Κύπρου το 1960, η κυβέρνηση δίδει μεγάλη σημασία στην ανάπτυξη των ανθρωπίνων πόρων, παράγοντας ο οποίος είναι πολύ σημαντικός για την οικονομική ευημερία στην Κύπρο.

Το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού είναι υπεύθυνο για την προδημοτική, πρωτοβάθμια-δημοτική, τη δευτεροβάθμια και ένα μέρος της μετά-δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Το σύστημα διοίκησης της δημόσιας εκπαίδευσης είναι πολύ συγκεντρωτικό. Περιλαμβάνει διευθυντές, υποδιευθυντές και δασκάλους-καθηγητές, οι οποίοι διορίζονται, μετατίθενται και προάγονται από την Εκπαιδευτική Επιτροπή. Η Εκπαιδευτική Επιτροπή είναι ένα ανεξάρτητο πενταμελές σώμα το οποίο διορίζεται απευθείας από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας για περίοδο έξι ετών.

Η επίσημη παιδεία χωρίζεται σε τρία στάδια-επίπεδα:

- Το πρώτο επίπεδο, το οποίο είναι και υποχρεωτικό, διαρκεί 9 χρόνια και σε αυτό φοιτούν όλοι οι μαθητές ηλικίας 6-15 ετών. Περιλαμβάνει το Δημοτικό (6 χρόνια) και το Γυμνάσιο (3 χρόνια).
- Η ανώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, διαρκεί 3 χρόνια και παρέχεται σε μαθητές ηλικίας 15-18 ετών. Παρέχεται είτε από Λύκεια είτε από Τεχνικές Σχολές. Τα νυχτερινά Λύκεια, Γυμνάσια και Τεχνικές Σχολές προσφέρουν την ευκαιρία σε ενήλικες και νέους που διέκοψαν την κανονική τους φοίτηση να συμπληρώσουν τη δευτεροβάθμια εκπαίδευσή τους.
- Η τριτοβάθμια εκπαίδευση έχει διάρκεια μέχρι 4 χρόνια και προσφέρεται σε δύο επίπεδα: το πανεπιστημιακό και το μη-πανεπιστημιακό. Το πρώτο, προσφέρεται από το Πανεπιστήμιο Κύπρου το οποίο είναι δημόσιο, αλλά ακαδημαϊκά αυτόνομο. Το μη-πανεπιστημιακό επίπεδο, προσφέρεται από δημόσιες (κρατικές) σχολές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και από ιδιωτικά κολέγια.

Με βάση στοιχεία που περιέχονται στις Στατιστικές της Παιδείας 1999/2000, το 1999 υπήρχαν 366 δημοτικά σχολεία (346 δημόσια και 20 ιδιωτικά), ενώ στη μέση εκπαίδευση τα Γυμνάσια και Λύκεια ανέρχονταν στα 128 (104 δημόσια και 24 ιδιωτικά). Στην τριτοβάθμια εκπαίδευση υπάρχει μόνο το Πανεπιστήμιο Κύπρου, σε πανεπιστημιακό επίπεδο και 30 τριτοβάθμια, μη πανεπιστημιακά εκπαιδευτικά ιδρύματα, από τα οποία 24 είναι ιδιωτικά.

Πέρα από την επίσημη παιδεία υπάρχει και η συμπληρωματική εκπαίδευση η οποία αποτελείται από διάφορα δημόσια και ιδιωτικά ιδρύματα μερικής φοίτησης. Η δημόσια συμπληρωματική εκπαίδευση περιλαμβάνει τα έξης ιδρύματα: τα Κρατικά Ινστιτούτα Επιμόρφωσης, το Σύστημα Μαθητείας, την Αρχή Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού, το Κέντρο Παραγωγικότητας, την Κυπριακή Ακαδημία Δημόσιας Διοίκησης και τα Κέντρα Επιμόρφωσης Ενηλίκων. Τα ιδιωτικά ιδρύματα προσφέρουν προγράμματα ξένων γλωσσών, μουσικής, γραμματειακών και επαγγελματικών σπουδών. Κάποια από αυτά προσφέρουν εκπαίδευση για εξωτερικές εξετάσεις, ενώ άλλα παρέχουν επαγγελματικά προγράμματα μέσου επιπέδου (κοπτική-ραπτική και ξενοδοχειακά).

Προηγούμενα Δοκίμια Οικονομικής Πολιτικής

- 09-03 Haroutunian S., N. Pashourtidou and N. Pospori “Potential Output and Output Gap. Estimates for the Economy of Cyprus”, Δεκέμβριος 2003.
- 08-03 Πασιαρδής Π. και Θ. Μαμουνέας “Ανάλυση της Παραγωγικότητας του Κυπριακού Τουριστικού Προϊόντος”, Νοέμβριος 2003.
- 07-03 Pashardes P., “Poverty and Social Exclusion in Cyprus”, Δεκέμβριος 2003.
- 06-03 Pashardes P. and S. Hajispyrou, “The Economic Effects of the Turkish Invasion on the Greek Cypriots”, Νοέμβριος 2003.
- 05-03 Πασιαρδής Π., και Σ. Χατζησπύρου, “Μέτρηση του Πληθωρισμού και το Κόστος Ζωής των Νοικοκυριών”, Ιούλιος 2003.
- 04-03 Καραμάνου Π., Π. Μιτσής και Π. Πασιαρδής, “Μακροοικονομικό Μοντέλο της Κυπριακής Οικονομίας: Μερικά Αρχικά Αποτελέσματα”, Απρίλιος 2003.
- 03-03 Πασιαρδής Π., Γ. Ιουλιανός και Ν. Λοής, “Παραγωγικότητα του Κυπριακού Τραπεζικού Τομέα: Σύγκριση με Συνεργατικά και Αγγλικές Τράπεζες”, Φεβρουάριος 2003.
- 02-03 Νεάρχου Π. και Π. Πασιαρδής, “Φορολογική Μεταρρύθμιση, Ανισότητα και Φτώχεια”, Μάϊος 2003.
- 01-03 Πασιαρδής Π. και Σ. Χατζησπύρου, “Τα Οικονομικά του Σχεδίου Ανάν”, Φεβρουάριος 2003.